

Кариерно советување од мала возраст

-

CAGEA

2024-1-PT01-KA220-SCH-000244779

Финален извештај од истражувањето

Овој документ е создаден под лиценцата Creative Commons:

Признавање-Некомерцијална употреба-Сподели под исти услови (CC BY-NC-SA).

Сите или делови од овој документ може да се користат, копираат и објавуваат под услов да се наведе изворот, да не се користи за комерцијални цели и да не се менува неговата лиценца.

Сите права се задржани.

© Copyright 2024 CAGEA

Финансирано од Европската унија. Ставовите и мислењата изразени во овој документ се исклучиво на авторот(ите) и не ги одразуваат нужно ставовите на Европската унија или Извршната агенција за образование и култура (EACEA). Ниту Европската унија ниту EACEA не можат да бидат одговорни за нив

Информации

Проект	Кариерно советување од мала возраст - Carrer Guidance from an Early Age - CAGEA
Број на проект	2024-1-PT01-KA220-SCH-000244779
Работен пакет	2 – Национално кабинетско истражување и добра практика, анкети од наставници, ученици и родители
Датум	30/05/2025
Вид на документ	Извештај
Јазик	Македонски
Автор (и)	Мануел Карабиас Хереро, Тереза Паткова

Конзорциум

СРЕДНО ЕКОНОМСКО И ПРАВНО УЧИЛИШТЕ НА ГРАД СКОПЈЕ

Васил Антевски - Дрен

1. Содржина	Error! Bookmark not defined.
2. Вовед	7
3. Заклучок	9
4. Национално кабинетско истражување и добри практики	13
Вовед на кабинетското истражување и добрите практики.....	13
Заклучок од кабинетското истражување и добрите практики	13
Програми за кариерен развој по земји.....	14
Бугарија	15
Greece	18
North Macedonia	22
Portugal	24
Spain	27
5. Анкети со наставници, ученици и родители	32
Наставници	34
Блок 1: Знаење и свесност.....	34
Блок 2: Педагошка и дигитална обука	38
Блок 3: Евалуација и алатки за пазарот на труд.....	42
Блок 4: Родова еднаквост и ангажман	45
Блок 5: Време, ресурси и административна поддршка	47
Блок 6: Мотивација и убедувања	52
Блок 7: Отворени рефлексии - предизвици.....	57
Блок 8: Отворени размислувања - Предлози	60
Блок 9: Отворени размислувања – Добри практики	64
Заклучок	68
Ученици	69
Блок 1: Самосвест и увид во кариерата	69
Блок 2: Истражување на кариера и вештини за донесување одлуки	73
Блок3: Системи за поддршка и ресурси	77
Блок 4: Влијание и околина.....	81
Блок 5: Поставување цели и мотивација	84
Блок 6: Отворени размислувања – Најголеми предизвици.....	88
Блок 7: Отворени размислувања – Предлози	92
Блок 8: Отворени размислувања – Искуства	95
Заклучок	99

Родители	101
Блок 1: Свесност и Самодоверба	101
Блок 2: Вклученост и поддршка.....	105
Блок 3: Соработка со Училиштето и Планирање	110
Блок 4: Вредности, Верувања и Мотивација	114
Блок 5: Отворени размислувања – Најголеми предизвици	118
Блок 6: Отворени размислувања – Предлози за унапредување на родителската поддршка	121
Блок 7: Отворени размислувања: Примери на практики.....	123
Заклучок	127

1. Вовед

Проектот „Кариерно насочување од рана возраст“ (CAGEA) одговара на критична и навремена потреба низ цела Европа: итната потреба за оспособување на средношколците со алатки, знаење и самодоверба за да ги обликуваат своите идни образовни и кариерни патеки. Овој завршен извештај на WP2 претставува основа на таа мисија. Тој ги спојува обемните истражувања, податоците од реалниот живот и докажаните најдобри практики од пет земји - Бугарија, Грција, Северна Македонија, Португалија и Шпанија - за да се формира база на знаење за развој на ефикасни алатки за кариерно насочување и педагошки стратегии.

Извештајот е организиран во повеќе основни компоненти:

1. **Национално канцелариско истражување и најдобри практики** – Овој дел претставува 37 документиран иницијативи од сите земји-партнери кои одразуваат успешни, иновативни и инклузивни програми за кариерно насочување. Овие примери се движат од стратегии водени од државата до проекти на локално ниво и вклучуваат промоција на стручното образование, платформи за персонализирано насочување и интерактивни училишни програми.
2. **Проценка на потребите на засегнатите страни** – Преку анкети и квалитативни придонеси од ученици, наставници и родители, ги идентификувавме очекувањата, предизвиците и реалните празнини во тековното обезбедување насоки на ниво на средно училиште. Оваа анализа открива неисполнета потреба за порани, поперсонализирани и поангажирачки интервенции за развој на кариерата.
3. **Компаративни наоди** – Со испитување на податоците низ различни контексти, извештајот идентификува заеднички предизвици - како што се ниската доверба на учениците во донесувањето одлуки, недоволната обука на наставниците за насочување, ограничениот пристап до ажурирани информации за пазарот на трудот и недостатокот на препознавање на стручните патеки..

Извештајот предлага јасни препораки и насоки за создавање нова генерација алатки за насочување. Овој извештај не е само академски или описен преглед - тој служи како основа за практични резултати во проектот CAGEA, вклучувајќи го Прирачникот за кариерно насочување, образовните ресурси за наставници и семејства и дигиталната

платформа. Пред сè, тој го позиционира водството не како изолирана училишна услуга, туку како споделена одговорност и можност за целата училишна заедница.

2. Заклучок

Истражувањето WP2 на CAGEA открива убедлива, повеќеслојна слика за моменталната состојба на кариерното насочување во средното образование низ Европа — и итната потреба од реформа. Од темелното кабинетско истражување до богатата повратна информација од ученици, наставници и родители, наодите се обединуваат околу едноставна но моќна порака: кариерното насочување мора да започне порано, да биде поперсонализирано и да го вклучи целиот образовен екосистем.

Кабинетско истражување и добри практики

Конзорциумот на CAGEA состави 37 програми за кариерен развој од Бугарија, Грција, Северна Македонија, Португалија и Шпанија. Тие беа идентификувани преку кабинетско истражување како примерни или иновативни иницијативи што ја поддржуваат кариерната едукација на учениците од средно до пост-средно ниво. Иако се разликуваат по структура и обем, многу од нив споделуваат заеднички теми кои ги одразуваат пошироките европски приоритети за реформа на кариерното насочување:

- **Самосвест и истражување на интереси:** Речиси сите програми им помагаат на учениците да ја разберат својата личност, вредности и кариерни интереси (на пр. „Кариерни Вештини“ во Бугарија, „Откривање на Себеси“ во Грција)
- **Поддршка при одлучување и планирање:** Програми како „EEGuiding Your Way“ од Португалија или „Кариерно Планирање во Училиштата“ од Северна Македонија експлицитно таргетираат структурирани вештини за донесување одлуки
- **Обука за вработливост и адаптивност:** Неколку иницијативи развиваат преносливи вештини, претприемништво или подготвеност за работното место (на пр. „Хоризонт Талент“ во Шпанија, „Академии за Знаење на Гулбенкијан“ во Португалија)
- **Дигитален и онлајн пристап:** Многу добри практики користат онлајн платформи или содржина достапна преку мобилни уреди за зголемена пристапност и досег (на пр. националниот кариерен портал на Бугарија, AESOP во Грција)
- **Институционална соработка:** Успешните модели често се потпираат на партнерства помеѓу училишта, министерства, работодавачи и невладини

организации — илустрирано преку кариерните центри во Македонија поддржани од УСАИД или регионалните соработки во Шпанија.

Наставници

Наставниците едногласно ја препознаваат важноста на кариерното насочување — но исто така признаваат дека се чувствуваат недоволно подготвени. Нивната повратна информација истакнува:

- Недостаток на време и структурирани алатки во тековната наставна програма
- Силна желба за обука, особено за дигитални платформи и трендови на пазарот на труд
- Подготвеност да интегрираат кариерно насочување во нивните предмети ако им се дадат практични ресурси
- Фрустрација поради отсуство на институционални рамки или поддршка за насочување

Многу наставници веќе играат неформални улоги на кариерни советници, особено во мали училишта или рурални средини. Меѓутоа, ова најчесто зависи од индивидуална иницијатива, наместо од системска инклузија. Наставниците сакаат поефективно да ги поддржат учениците, но им е потребна стратешка инвестиција и поедноставени, подготвени за употреба материјали.

Ученици

Учениците во земјите партнери ја изразија истата загриженост: од нив се очекува да носат важни животни одлуки со минимална поддршка или подготовка. Клучните предизвици вклучуваат:

- Ниска свест за кариерни опции надвор од познатите професии
- Недостаток на самодоверба при носење одлуки за иднината
- Тешкотија при поврзување на училишните предмети со реални професии
- Преголем избор без водство, што предизвикува збунетост

Сепак, учениците исто така изразија висока мотивација да научат повеќе за себе, да истражуваат нови идеи и да се чувствуваат подготвени за живот по завршување на училиштето. Тие ги ценат практичните алатки, можностите за разговор и формати кои ја почитуваат нивната индивидуалност. Дигиталните алатки, содржина во форма на игра и вклученост со врсници беа меѓу најценетите форми на интеракција.

Родители

Родителите се појавија како неискористен ресурс. Нивните одговори открија

- Висока емоционална вклученост во идниот успех на нивните деца
- Силна подготвеност да ги поддржат напорите за кариерно насочување дома
- Споделено чувство на збунетост и недостиг на насока — многумина се чувствуваат исклучено или недоволно информирано

Родителите често не знаат каде да најдат доверливи информации или како конструктивно да зборуваат за кариери. Некои се грижат дека ќе дадат „погрешен“ совет или дека ќе вршат притисок. Сепак, тие се длабоко мотивирани да слушаат, охрабруваат и да се вклучат — ако училиштата понудат соодветни алатки и комуникација.

Клучни потреби на родителите вклучуваат:

- Визуелни мапи на кариерни патеки
- Водичи за разговор за откривање на интереси
- Пристап до доверливи дигитални ресурси
- Можности за соработка помеѓу училиште и семејство без да се бара експертиза

Заеднички теми и стратешки импликации

Во сите групи идентификувавме пет итни теми за дејствување:

1. **Започнување рано:** Кариерното насочување не може да чека до повисокото средно образование. Истражувањето на идентитетот и меките вештини мора да започнат во пониските нивоа на средно образование, кога се формираат навиките и аспирациите.
2. **Зајакнување на еко-системот:** И наставниците и родителите сакаат да помогнат, но немаат ресурси. Кариерната едукација мора да биде осмислена како заедничка задача — со обуки, шаблони и градење доверба.
3. **Кариерното насочување да биде практично и визуелно:** Учениците имаат потреба од јасни, разбирливи алатки што ги поврзуваат нивните студии, интереси и реалноста на работните места. Задачи во форма на игри, постери и квизови за самопроценка функционираат подобро од долги текстови или теоретски модели.
4. **Поврзување со реалниот свет:** Улоги на модели, изложеност на работно место и учење преку проекти ги прават кариерните идеи опипливи. Овие искуства ја намалуваат анксиозноста, ги прошируваат перспективите и поттикнуваат иницијатива.
5. **Искористување на дигиталните алатки:** Онлајн платформи, симулации, мобилни апликации и кратки модули за учење не се опционални — тие се неопходни. Кариерното насочување мора да ги сретне учениците таму каде што се: онлајн, мобилни и социјални.

3. Национално кабинетско истражување и добри практики

Вовед на кабинетското истражување и добрите практики

Овој извештај обединува **37** различни програми за кариерен развој и образовни иницијативи спроведени во Бугарија, Грција, Северна Македонија, Португалија и Шпанија, истакнувајќи ги како признати добри практики во оваа област. Како дел од проектот CAGEA, партнерите спроведоа обемно кабинетско истражување за да ги идентификуваат најефективните методологии за кариерно насочување и добрите практики приспособени за ученици од средно образование во сите земји членки на конзорциумот. Под водство на Универзитетот „Аристотел“ во Солун, кој обезбеди насока, оваа студија ги истакнува иницијативите дизајнирани да ги поддржат учениците од средните училишта, младите луѓе и студентите на универзитет. Овие програми се фокусираат на поттикнување на самосвест, истражување на кариерни интереси, зајакнување на вештините за донесување одлуки и унапредување на адаптивбилноста за идни кариерни премини. Нивната севкупна цел е да ги опремаат учениците со знаења и вештини неопходни за да донесуваат добро информирани образовни и кариерни одлуки, било да продолжат со понатамошни студии или да влезат на пазарот на трудот. Дополнително, овие иницијативи служат како вредни ресурси за едукаторите и кариерните советници кои ги водат и поддржуваат учениците низ процесот на кариерниот развој.

Заклучок од кабинетското истражување и добрите практики

Програмите за кариерен развој во Бугарија, Грција, Северна Македонија, Португалија и Шпанија споделуваат неколку заеднички практики насочени кон поддршка на учениците во донесувањето информирани образовни и кариерни одлуки. Клучниот фокус е ставен на **самосвеста** и **истражувањето на кариерните интереси**, при што програми како „Кариерни Вештини“ во Бугарија и „Откривање на Себеси“ во Грција им помагаат на учениците да ги разберат своите личностни карактеристики, интереси и таленти. Дополнително, многу иницијативи ставаат акцент на **вештините за донесување одлуки**, како што се „EEGuiding Your Way“ од Португалија и „Кариерно Планирање во Училиштата“ од Северна Македонија, кои нудат алатки за унапредување на способноста на учениците да донесуваат информирани кариерни одлуки. Програмите исто така даваат приоритет на развојот на вештини за **вработливост**, вклучувајќи ја програмата „Формирање на Кариерни Центри во Средните Училишта“ во Северна Македонија и шпанскиот проект „Horizonte Talento“, кои ги опремуваат учениците со основни компетенции потребни на работното место. **Кариерната адаптивбилност** и **отпорност** се уште една заедничка тема, при што програмата „Програма за Развој на Вештини за Кариерна Адаптивбилност“ во Грција и „Академиите за Знаење на Гулбенкијан“ во Португалија ги подготвуваат учениците за кариерни премини. **Претприемничкото**

размислување исто така се поттикнува преку иницијативи како „Семејна Компанија во Училишта“ („Empresa Familiar en las Aulas“) во Шпанија и „Иновациско Летно Училиште на Unicorn Factory Lisboa“ во Португалија.

Покрај тоа, многу програми интегрираат онлајн платформи и дигитални алатки, како што се „Националниот Портал за Кариерно Насочување на Ученици“ во Бугарија и „Националниот Портал за Доживотен Кариерен Развој“ во Грција, кои нудат пристапни ресурси за кариерно планирање. Конечно, заедничките напори помеѓу образовните институции, државните тела и организации — како кариерните центри во Северна Македонија поддржани од УСАИД и Министерството за образование и наука — ја истакнуваат важноста на партнерствата во обезбедување ефективно кариерно насочување. Овие заеднички практики го одразуваат посветувањето на опремување на учениците со знаење и вештини потребни за успешна иднина.

Севкупно, сеопфатниот преглед на програмите за кариерен развој во Бугарија, Грција, Северна Македонија, Португалија и Шпанија ја демонстрира разновидноста и иновативните стратегии што се применуваат за поддршка на учениците во нивното кариерно истражување и развој. Овие иницијативи не само што ја зајакнуваат самосвеста и вештините за донесување одлуки, туку и ги подготвуваат учениците за идни кариерни премини, придонесувајќи за подобар избор на образование и поголемо задоволство во идната кариера. Како што проектот продолжува да се развива, тој е на добар пат да остави траен отпечаток врз кариерниот пат на младите луѓе, помагајќи им на крајот да го достигнат својот полн потенцијал на постојано променливиот пазар на труд.

Програми за кариерен развој по земји

Овој извештај обединува **37** различни програми за кариерен развој и образовни иницијативи спроведени во Бугарија, Грција, Северна Македонија, Португалија и Шпанија, истакнувајќи ги како признати добри практики во оваа област. Како дел од проектот CAGEA, партнерите спроведоа обемно кабинетско истражување за да ги идентификуваат најефективните методологии за кариерно насочување и добрите практики приспособени за ученици од средно образование во сите земји членки на конзорциумот. Под водство на Универзитетот „Аристотел“ во Солун, кој обезбеди насока, оваа студија ги истакнува иницијативите дизајнирани да ги поддржат учениците од средните училишта, младите луѓе и студентите на универзитет. Овие програми се фокусираат на поттикнување на самосвест, истражување на кариерни интереси, зајакнување на вештините за донесување одлуки и унапредување на адаптивността за идни кариерни премини. Нивната севкупна цел е да ги опремаат учениците со знаења и вештини неопходни за да донесуваат добро информирани образовни и кариерни одлуки, било да продолжат со понатамошни студии или да влезат на пазарот на трудот. Дополнително, овие иницијативи служат како вредни ресурси за едукаторите и кариерните советници кои ги водат и поддржуваат учениците низ процесот на кариерниот развој.

Бугарија

8 програми за кариерен развој беа собрани од Бугарија и тоа:

1. Национален портал за кариерно насочување за студенти

Министерството за образование и наука разви онлајн платформа која нуди ресурси за кариерно насочување за ученици, родители и наставници. Порталот вклучува алатки за кариерна евалуација, интерактивни вежби, тематски видеа и прирачници за добри практики.

Институција/Организација: Министерството за образование и наука

Возрасна група: 7-18 years

Степен на едукација: Основно до средно образование

Специфични групи: NEETs (лица кои не се во образование, вработување или обука)

Теми: Сите (вклучувајќи програма за наставници за кариерно советување)

Линк до програмата:

https://orientirane.mon.bg/program/resources?utm_source=chatgpt.com

2. Кариерни вештини

Проектот „Кариерни Вештини“ воспостави Европска Платформа за Кариерни Вештини со над 670 корисници и 3.200 уникатни посетители. Платформата вклучува рамка за компетенции, онлајн алатка за самопроценка и бесплатен онлајн курс за помош на поединци во развојот на кариерно поврзани вештини.

Институција/Организација: Бизнис фондација за образование

Возрасна група: 19+ (возрасни ученици)

Степен на едукација: Средно образование и образование за возрасни

Теми:

- Самосвест,
- Знаење за пазарот на труд,
- Планирање на кариера,
- Вештини за вработување,
- Отпорност,
- Решавање проблеми,
- Самовработување,
- Креативност

- Соработка,
- Комуникација,
- Лидерство,
- Радозналост

Линк до програмата: <https://app.career-skills.eu/en>

3. CRAFT – Коворкинг во рурални средини

CRAFT, иницијатива на Erasmus+, ги подготвува младите за променливите пазари на труд преку обуки во кариерно планирање, претприемништво и циркуларна економија. Користи 3D виртуелна училишна средина со сериозни игри, дигитални „escape room“-ови и интерактивни предизвици.

Институција/Организација: Бизнис фондација за образование и Софиски универзитет

Возрасна група: Возрасни

Степен на едукација: Образование за возрасни

Специфични групи: Луѓе од рурални средини

Теми: Сите

Линк до програмата: <https://www.facebook.com/EUprojectCRAFT>

4. Часови за кариера наместо бесплатни часови

Оваа иницијатива ги заменува бесплатните часови со сесии за кариерен развој. Специјалистите во училиштето користат структурирани ресурси, тестови и активности за да ги едуцираат учениците за кариерното планирање и професионалните вештини. Кариерното насочување е интегрирано во наставната програма, што го прави учењето поангажирачко.

Институција/Организација: Средно стручно училиште за електротехника и електроника „М.В. Ломоносов“

Возрасна група: 13-19 years

Степен на едукација: Средно (стручно)

Специфични групи: N/A

Теми: Сите

Линк до програмата: <http://lomonosov-go.com/>

5. Програма за Глобален фасилитатор за кариерен развој (GCDF)

Програмата за Глобален Фасилитатор за Кариерен Развој (GCDF) е светски призната сертификациска програма за кариерни советници. Таа се фокусира на теории за

кариерно советување, етика, увиди во пазарот на труд и обучување на професионалци за обезбедување квалитетни кариерни услуги. Учесниците поминуваат низ обука, практично искуство и континуирано учење.

Институција/Организација: Бизнис фондација за образование

Возрасна група: Возрасни

Степен на едукација: Терцијано и погоре

Теми:

- Теории за кариера,
- Проценка,
- Вештини за помош
- Познавање на пазарот на трудот
- Етика
- Технологија во советување и друго

Линк до програмата: <https://fbo.bg/>

6. Ориентирање / Без цел нема игра

Оваа платформа со бесплатен пристап обучува кариерни советници во коучинг вештини и обезбедува онлајн кариерно советување за ученици. Програмата вклучува тестови, виртуелни игри, групен коучинг во виртуелни училници и самостојна работа, поттикнувајќи проактивен пристап кон кариерното планирање.

Институција/Организација: Фондација за образовна соработка (ECF)

Возрасна група: 17-19 години

Степен на едукација: Средно

Специфични групи: N/A

Теми: All

Линк до програмата: <https://ecf.bg/proffesional-orientation/>

7. Кариерна ориентација во Општина Софија

Центарот обезбедува кариерно насочување преку групни активности, индивидуално советување, обука на наставници, како и кариерни форуми и натпревари. Услугите се дизајнирани да им помогнат на учениците да ги истражат професиите, да ја изградат самосвеста и да донесуваат информирани кариерни одлуки.

Институција/Организација: Општински центар за поддршка на личен развој – кариерна ориентација и советување – Софија

Возрасна група: 7-19 години

Степен на едукација: Основно и средно

Специфична група: N/A

Теми: All

Линк до програмата: <https://karierno-orientirane.com/>

8. MOST Learning - НАЈМНОГУ учење

НАЈМНОГУ учење нуди две програми: (1) „Чекор по чекор“, која ги води поединците низ изборот на кариера и подготовката за вработување, и (2) Вежби за кариерна ориентација за ученици од 1-ви до 7-ми одделение, кои им помагаат интерактивно да ги истражат професиите.

Институција/Организација: Нов бугарски универзитет

Возрасна група: 7-13 (ученици) и возрасни

Степен на едукација: Основно, секундарно и терцијарно

Специфични групи: N/A

Теми: All

Линк до програмата: <https://most-learning.net/moodle/>

Greece

Во Грција беа собрани 9 добри практики, и тоа следните:

1. Откривање на себеси

Оваа програма им овозможува на учениците да ги истражат своите личностни карактеристики, да ги идентификуваат своите интереси и да ги поврзат своите образовни избори со можни кариерни опции. Преку вежби за самооткривање, учениците учествуваат во рефлексивен процес кој им помага да разберат како нивната личност и интереси се поврзани со идните кариери.

Институција: Институт за образовна политика - AESOP платформа

Таргет групи: Ученици од средно училиште (12-15 години)

Фокусни области:

- Самосвест
- Истражување на кариерните интереси

Линк до програмата: <https://aesop.iep.edu.gr/node/6206>

2. Истражување на моите интереси и професии

Оваа програма, базирана на истражување, им помага на учениците да ги идентификуваат своите кариерни интереси, да постават професионални цели и да вежбаат ефективни стратегии за донесување одлуки. Фокусот е на собирање доверливи информации за кариера и истражување како академските одлуки можат да водат кон идни кариерни можности..

Институција: Институт за образовна политика - AESOP платформа

Таргет групи: Ученици од средно училиште (12-15 години)

Фокусни области:

- Истражување на кариерните интереси
- Вештини за донесување одлуки

Линк до програмата: <https://aesop.iep.edu.gr/node/19281>

3. Програма за развој на вештини за адаптација во кариерата за ученици од средно образование

Оваа програма е дизајнирана да им помогне на учениците да ги развијат вештините за кариерна адаптабилност и да се подготват за преминот од училиште кон работното место. Вклучува 7 неделни сесии фокусирани на развој на клучни карактеристики неопходни за прилагодување на променливите кариерни услови. Сесиите вклучуваат групни вежби, креативно пишување и играње улоги

Институција: Центар за истражување и евалуација во кариерното советување, Национален Каподистриски универзитет во Атина

Таргет групи: Ученици од средно училиште (12-18 години)

Фокусни области:

- Прилагодливост и отпорност во кариерата

Линк до програмата:

http://keaes.ppp.uoa.gr/fileadmin/keaes.ppp.uoa.gr/uploads/Ereynitika_Programmata/programma_prosarmostikotitas_gia_mathites_me_Athina.pdf

4. Кариерно советување за поддршка на NEET-ови: Искуствени вежби, активности и алатки

Овој прирачник има за цел да ги активира младите NEET (лица кои не се во образование, вработување или обука) преку серија на експериментални вежби и активности, помагајќи им во нивната образовна, професионална и социјална реинтеграција. Тој им обезбедува на кариерните советници практични алатки за насочување на овие млади луѓе кон соодветни кариерни патеки.

Институција: Национална организација за сертификација на квалификации и стручно насочување (ЕОРПЕР)

Таргет групи: НЕЕТ (Млади луѓе кои не се во образование, вработување или обука), на возраст од 15 до 29 години

Фокусни области:

- Самосвест
- Вештини за донесување одлуки
- Развој на вештини за вработување
- Поставување цели и евалуација

Линк до програмата: https://www.eoppep.gr/images/SYEP/2_NEETs_exercises.pdf

5. Национален портал за доживотен кариерен развој – Тест за работни вредности

Овој онлајн тест ги оценува работните вредности на поединецот, помагајќи му да разбере што го мотивира во професионален контекст. Дизајниран е за оние кои донесуваат образовни или кариерни одлуки.

Институција: Педагошки институт на Грција - Национална организација за сертификација на квалификации и стручно насочување (ЕОРПЕР)

Таргет групи: Студенти, студенти, невработени лица итн., на возраст од 15 до 29 години

Фокусни области:

- Работни вредности и ставови

Линк до програмата: <https://e-stadiodromia.eoppep.gr/index.php/test-nominative>

6. Тест Национален портал за доживотен кариерен развој – Кариерни интереси

Овој онлајн тест за кариерни интереси им помага на поединците да ги идентификуваат своите професионални интереси и да истражат различни кариерни патеки. Тој претставува вредна алатка за оние кои размислуваат за образовни избори или кариерни насоки.

Институција: Педагошки институт на Грција - Национална организација за сертификација на квалификации и стручно насочување (ЕОРПЕР)

Таргет групи: Студенти, студенти, невработени лица итн., на возраст од 15 до 29 години

Фокусни области:

- Истражување на кариерни интереси

Линк до програмата: <https://e-stadiodromia.eoppep.gr/index.php/interest-test>

7. Национален портал за доживотен кариерен развој – Тест за донесување кариерни одлуки

Овој онлајн тест им помага на поединците да ги оценат своите вештини за донесување одлуки во контекст на кариерниот избор. Дизајниран е да им помогне на корисниците да размислат и да го унапредат својот пристап кон донесување образовни и кариерни одлуки.

Институција: Педагошки институт на Грција - Национална организација за сертификација на квалификации и стручно насочување (EOPPEP)

Таргет групи: Студенти, студенти, невработени лица итн., на возраст од 15 до 29 години

Фокусни области:

- Вештини за донесување одлуки

Линк до програмата: <https://e-stadiodromia.eoppep.gr/index.php/business-decisions-test>

8. Интегрирана програма за кариерно образование

Оваа програма обезбедува водич за планирање, следење и евалуација на активности за кариерно образование, со фокус на помагање на учениците да размислат за своите цели и да ги оценат различните кариерни патеки.

Институција: Национален Каподистриски универзитет во Атина

Таргет групи: Ученици од средно училиште (12-18 години)

Фокусни области:

- Самосвест
- Истражување на кариерни интереси
- Вештини за донесување на одлуки
- Прилагодливост во кариерата

Линк до програмата: <https://e-stadiodromia.eoppep.gr/images/programma-agogis.pdf>

9. Младински достигнувања

Оваа програма е дизајнирана за унапредување на вештините неопходни за идниот кариерен успех, со фокус на самосвест, истражување на кариерни опции и поставување цели. Таа ги подготвува учениците за преминот од училиште кон работното место.

Институција: Џуниор ачивмент во Грција

Таргет групи: Ученици од средно училиште (12-18 години)

Фокусни области:

- Самосвесност
- Вештини за донесување на одлуки
- Истражување на кариерата
- Развој на вештини за вработување

Линк до програмата: <https://youthachieve.iagreece.org/>

North Macedonia

6 програми за кариерен развој беа собрани од С.Македонија и тоа:

1. Воспоставување на кариерни центри во средните училишта

Од 2015 година, се воспоставени 52 кариерни центри во средните училишта низ С.Македонија со цел да обезбедат кариерно советување, информации за пазарот на труд и обуки за вработливост. Овие центри се управувани од едукатори и психолози и имаат за цел да ги поддржат учениците во донесување информирани кариерни одлуки.

Институција: УСАИД, YES Мрежата, Министерство за образование и наука

Таргет групи: Ученици во средно образование (15-18 години)

Фокусни области:

- Самосвест
- Истражување на кариерата,
- Донесување одлуки,
- Вештини за вработување

Линк до програмата: <https://euroguidance.eu/guidance-system-in-north-macedonia>

2. Годишни саеми за кариера

Кариерните саеми ги запознаваат учениците со кариерни можности, информации за компании и мрежно поврзување. Овие настани им помагаат на учениците да ги истражат идните патеки, особено оние кои следат стручно образование и обука.

Институција: Различни македонски и меѓународни компании

Таргет групи: Студенти во средно и високо образование (15-18 години)

Клучни теми:

- Истражување на кариерата,

- Вештини за вработување

Линк до програмата: <https://epale.ec.europa.eu/en/blog/guidance-system-north-macedonia>

3. Услуги за професионална ориентација од Агенцијата за вработување

Агенцијата за вработување обезбедува кариерно советување, професионални евалуации и насоки за пазарот на труд со цел да им помогне на учениците и на барателите на работа да идентификуваат соодветни кариерни патеки

Институција: Агенција за вработување на Република С.Македонија

Таргет групи: Ученици во средно образование, невработени млади и лица со попреченост

Фокусни области:

- Самосвест,
- Истражување на кариерата,
- Донесување одлуки,
- Вештини за вработување

Линк до програмата: <https://av.gov.mk/professional-orientation.nspx>

4. Планирање на кариера во училиштата

Изборен предмет за кариерно планирање кој ги запознава учениците со кариерно советување, трендовите на пазарот на труд и стратегиите за донесување одлуки.

Институција: СЕПУГС „Васил Антевски – Дрен“

Таргет групи: Ученици во средно образование (15-18 години)

Клучни теми:

- Самосвест,
- Истражување на кариерата
- Работни вредности
- Донесување одлуки
- Вештини за вработување
- Друго

Линк до програмата: <https://csoo.edu.mk/pocetna/obrazoven-proces/profesionalen-karieren-razvoj/>

5. Кариерно советување од Млади Хаб

Менторска програма која нуди индивидуални и групни советувања за помош на учениците при донесување кариерни одлуки.

Институција: Национален младински совет на Македонија

Таргет групи: Ученици во средно образование (15-18 години)

Клучни теми:

- Самосвест,
- Истражување на кариерата,
- Донесување одлуки
- Вештини за вработување

Линк до програмата: <https://mladihub.mk/programd/13>

6. Џуниор Ачивмент Македонија

Програма за финансиска писменост и претприемништво, дизајнирана за развој на лидерство, тимска работа и бизнис вештини преку иновациски кампови и саеми за трговија.

Институција: Џуниор Ачивмент Македонија

Таргет групи: Ученици во средно образование (15-18 години)

Клучни теми:

- Самосвест,
- Истражување на кариерата,
- Донесување одлуки
- Вештини за вработување

Линк до програмата: <https://jamacedonia.mk/web/>

Portugal

5 добри практики беа собрани од Португалија и тоа:

1. 100 „Академии на знаење“

Иницијативата „Академии за Знаење Гулбенкијан“ има за цел развој на социјални и емоционални вештини кај 10.000 деца и млади. Целта беше да се идентификуваат, експериментираат и распространат инспиративни модели кои го поддржуваат развојот

на вештини и помагаат во изразувањето таленти. Академиите се локално водени од организации посветени на негување на потенцијалот на младите под 25 години. Овие иницијативи нудат активности во различни области, како што се уметност, наука, заедница, култура, спорт, образование, здравство и технологија, базирани на референтни методологии и експериментални стратегии.

Институција: Фондацијата Калуст Гулбенкијан

Таргет групи: Млади на возраст до 25 години

Фокусни области:

- Вештини за донесување одлуки
- Прилагодливост и отпорност на кариера
- Развој на вештини за вработување
- Претприемништво

Линк до програмата: <https://gulbenkian.pt/academias/>

2. ЕВОДење на вашиот пат

Оваа менторска програма ги поврзува студентите од EEG (Школа за економија и менаџмент) при Универзитетот до Минхо со успешни професионалци во нивните академски области. Програмата вклучува осум неделни сесии фокусирани на градење кариера, со силен акцент на кариерна адаптабилност. Процесот на менторство исто така нуди можности за мрежно поврзување, развој на вештини и размена на знаења помеѓу студентите и дипломираните студенти, што го зајакнува кариерното планирање, донесување одлуки и вработливост на студентите.

Институција: Универзитет Мињо

Таргет групи: Студенти на универзитет (возраст 19-25 години)

Фокусни области:

- Развој на вештини за вработување
- Претприемништво

Линк до програмата:

<https://www.eeg.uminho.pt/en/Interacao/gabinete%20de%20carreiras/Pages/eeguiding-your-way.aspx>

3. Летна школа за иновации од „Единокорис Фабрика“ Лисабон

Дводневна програма наменета за ученици од средно училиште, ова летно училиште нуди практично искуство во иновации и претприемништво. Учениците соработуваат за

да дизајнираат и презентираат нови бизнис идеи насочени кон решавање на реални предизвици со кои се соочуваат корпорациите.

Институција: Фабрика за еднорози Лисабон

Таргет групи: Средношколци

Фокусни области:

- Развој на вештини за вработување
- Претприемништво

Линк до програмата: <https://unicornfactorylisboa.com/for-students/summer-school-2024/>

4. Квалификациски центри

Центарите Qualifica се специјализирани за образование и квалификација на возрасни, водејќи ги поединците преку прилагодени патеки базирани на нивното животно и професионално искуство. Тие се фокусираат на квалификации кои ја подобруваат вработливоста и ја поддржуваат претприемништвото. Програмата вклучува обуки за меки вештини, животни теми релевантни за пазарот на труд и акцент на професионален развој.

Институција: Министерство за образование во Португалија

Таргет групи: Возрасни (од 18 години)

Фокусни области:

- Развој на вештини за вработување
- Претприемништво

Линк до програмата: <https://www.qualifica.gov.pt/#/>

5. Услуги за едукативни и насочувачки психолошки услуги

Овие услуги обезбедуваат психо-педагогиска поддршка, кариерно насочување и образовно советување за ученици на различни образовни нивоа. Целта е да им се помогне на учениците во нивниот личен и професионален развој, со тесна соработка со управата на училиштето, здравствените служби и социјалната заштита за обезбедување соодветна кариерна насока и поддршка при донесување одлуки.

Институција: Министерство за образование

Таргет групи: Ученици од основно до средно училиште

Фокусни области:

- Самосвест
- Истражување на кариерните интереси

- Работни вредности и ставови
- Вештини за донесување одлуки
- Прилагодливост и отпорност во кариерата
- Развој на вештини за вработување

Линк до програмата: <https://www.dge.mec.pt/>

Spain

9 најдобрите практики беа собрани од Шпанија и тие беа следниве:

1. Програма за академска и професионална ориентација на Универзитет Сан Хозе

Оваа програма обезбедува континуирана академска и професионална насока за ученици од раното образование до средното училиште. Се фокусира на промовирање на информирано донесување одлуки поврзани со академската и кариерната иднина на учениците. Активностите вклучуваат вежби за самосвест, детални информации за образовните и кариерни патеки, посети на работни места и персонализирано советување за учениците и нивните семејства. Целта е да им се обезбедат на учениците потребните алатки за идно кариерно истражување.

Институција: Универзитет Сан Хозе, Медина дел Кампо

Таргет групи: Ученици на возраст од 12-16 години (средно образование)

Фокусни области:

- Самосвест
- Истражување на кариерни интереси
- Вештини за донесување одлуки
- Кариерна адаптабилност и отпорност

Линк до програмата: <https://euroguidance-spain.educacionfpydeportes.gob.es/orientacion-profesional-espana.html>

2. Програма за семеен бизнис во училница во Кастиља и Леон

Оваа иницијатива поттикнува претприемачки начин на размислување преку презентирање на семејни бизниси од регионот. Програмата им нуди на учениците предавања и посети на компании, овозможувајќи им да добијат реални сознанија за бизнис операциите и локалните можности за вработување. Ова практично искуство има за цел да ги инспирира идните претприемачи

Институција: Здружение на семејни бизниси на Кастиља и Леон (EFCL) и Министерството за образование

Таргет групи: Ученици на возраст од 12-18 години (средно образование и матура)

Фокусни области:

- Истражување на кариерни интереси
- Претприемништво

Линк до програмата: <https://cadenaser.com/castillayleon/2025/02/03/empresa-familiar-en-las-aulas-arranca-en-palencia-con-cerca-de-200-estudiantes-radio-palencia/>

3. Проектот Хоризонте Таленто во Арагон

Проектот Horizonte Talento има за цел да ја позиционира Арагон како европски технолошки центар. Тој обезбедува образовни програми за ученици на сите нивоа, со акцент на STEAM (Наука, Технологија, Инженерство, Уметност и Математика). Учениците учествуваат во работилници за роботика и програмирање, посетуваат STEAM кампови и учествуваат на хакатони. Проектот е поддржан од клучни партнери како Microsoft и Fundación Hiberus

Институција: Владата на Арагон, Фондацијата Иберкаја и Текнара

Таргет групи: Ученици на возраст од 6-18 години (основно и средно образование)

Фокусни области:

- Развој на вештини за вработување
- Претприемништво

Линк до програмата: <https://cadenaser.com/aragon/2025/02/05/el-gobierno-de-aragon-impulsa-la-formacion-steam-con-el-proyecto-horizonte-talento-radio-zaragoza/>

4. Програма „Атревет“ во Галиција

Програмата Atrévete е дизајнирана да поттикне претприемачко размислување кај учениците од средното училиште. Вклучува посети на компании, средби со претприемачи и практични работилници кои им обезбедуваат на учениците реално искуство во светот на бизнисот. Иницијативата има за цел да ги развие клучните претприемачки вештини и да поттикне иновативен начин на размислување.

Институција: Галициска регионална влада

Таргет групи: Ученици на возраст од 12-16 години (средно образование)

Фокусни области:

- Истражување на кариерни интереси

- Развој на вештини за вработување

Линк до програмата: <https://euroguidance-spain.educacionfpydeportes.gob.es/buenas-practicas.html>

5. План за академско и кариерно насочување во Универзитетот Сан Хозе

Оваа долготрајна програма во Универзитетот Сан Хозе нуди академско и кариерно насочување од раното образование до средното училиште. Учениците учествуваат во активности како што се саморефлексија, информативни сесии за кариери, посети на работни места и персонализирано менторство за учениците и нивните семејства, помагајќи им да донесуваат информирани одлуки за нивната академска и професионална иднина.

Институција: Универзитет Сан Хозе, Медина дел Кампо

Таргет групи: Ученици на возраст од 12-16 години (средно образование)

Фокусни области:

- Самосвест
- Истражување на кариерните интереси
- Вештини за донесување одлуки
- Прилагодливост и отпорност на кариерата

Линк до програмата: N/A

6. Кариерно водство преку персонализирано советување во Универзитетот Сан Хозе

Оваа програма нуди персонализирани сесии за кариерно советување за ученици кои се во ризик од напуштање на училиштето. Советувањата им помагаат на учениците да истражат алтернативни образовни и професионални можности. Целта е да се обезбеди прилагодена поддршка, со вклучување на ученикот, неговото семејство и кариерни советници во креирање на персонализиран план за развој.

Институција: Универзитет Сан Хозе, Медина дел Кампо

Таргет групи: Ученици на возраст од 12-16 години (средно образование)

Фокусни области:

- Прилагодливост и отпорност на кариерата
- Развој на вештини за вработување

Линк до програмата: N/A

7. Посети на работното место за истражување на кариерата во Универзитетот Сан Хозе

Во завршните години од средното образование, учениците посетуваат различни работни места како што се бизниси, технички центри и училишта за стручно образование и обука. Овие посети им овозможуваат на учениците практично запознавање со различни кариерни патеки, помагајќи им подобро да ги разберат индустриите и професиите кои можеби ќе ги следат.

Институција: Универзитет Сан Хозе, Медина дел Кампо

Таргет групи: Ученици на возраст од 15-16 години (средно образование))

Фокусни области:

- Истражување на кариерни интереси
- Развој на вештини за вработување

Линк до програмата: N/A

8. Соработка со локалните образовни институции во Универзитетот Сан Хозе

Оваа програма поттикнува партнерства со локални средни училишта и центри за стручно образование и обука, нудејќи им на учениците вредни информации за нивните образовни и кариерни опции. Соработката вклучува закажани информативни сесии и заеднички настани кои им помагаат на учениците да донесуваат информирани одлуки за нивното образование по завршување на средното училиште.

Институција: Универзитет Сан Хозе, Медина дел Кампо

Таргет групи: Ученици на возраст од 14-16 години (средно образование)

Фокусни области:

- Истражување на кариерни интереси
- Вештини за донесување одлуки

Линк до програмата: N/A

9. Дигитална информативна платформа за кариера во Универзитетот Сан Хозе

Универзитетот Сан Хозе обезбедува онлајн платформа преку која учениците можат да пристапат до материјали за кариерно насочување. Платформата им овозможува на учениците да ги следат своите академски и професионални преференци, обезбедувајќи персонализирани препораки за образовни и вработувачки можности. Овој дигитален

ресурс осигурува дека учениците се информирани и оспособени да донесуваат одлуки за нивната иднина.

Институција: Универзитет Сан Хозе, Медина дел Кампо

Таргет групи: Ученици на возраст од 12-16 години (средно образование)

Фокусни области:

- Самосвест
- Истражување на кариерните интереси
- Прилагодливост и отпорност на кариерата

Линк до програмата: N/A

4. Анкети со наставници, ученици и родители

Овој извештај е дел од проектот CAGEA (Кариерно насочување од рана возраст), развиен во рамки на Работен Пакет 2. Неговата цел е да ја истражи тековната состојба на практиките за кариерно насочување во пет европски земји — **Бугарија, Грција, Северна Македонија, Португалија и Шпанија** — од перспективата на трите клучни засегнати страни: **наставниците, учениците и родителите**.

Севкупната цел е да се изгради цврста основа на знаење што директно ќе го информира развојот на сеопфатен **Прирачник за кариерно насочување**, приспособен на реалните искуства, очекувања и потреби на училишната заедница. Ова вклучува алатки за работа во училища за наставниците, активности насочени кон развој за учениците и поддржувачки материјали за семејствата..

Цел на истражувањето: И покрај растечката свесност за важноста на раната кариерна едукација, многу европски училишни системи немаат кохерентни стратегии за нејзино смислено интегрирање. Ова истражување имаше за цел да:

- Да се пронајдат **постојните практики и предизвици** во кариерното насочување на училишно ниво
- Идентификуваат **празнините и можностите** за поддршка низ различните групи на засегнати страни
- Генерира сознанија што ќе информираат **конкретни, применливи решенија** и едукативни ресурси
- Осигури дека сите гласови — вклучително и на учениците и семејствата — ќе придонесат во идната насока на кариерното образование

Дизајн и структура на анкетата: Анкетите беа заеднички дизајнирани со локалните партнери и приспособени за секоја група засегнати страни. Сите прашања и анкети беа структурирани во **блокови** — тематски групи на прашања насочени кон клучни димензии од искуството со кариерното насочување. Секој блок претставува кохерентна аналитичка единица и служи како основа за развој на идни интервенции.

Собирање податоци и опсег: Анкетите беа распределени во училишта учесници во сите пет земји. Одговорите беа собрани анонимно од:

- Стотици ученици (на возраст од приближно 13–18 години)
- Активни наставници во основно и вишо средно образование

- Широк демографски опсег на родители или старатели

Учеството беше доброволно и доверливо. Сите одговори беа анализирани колективно и компаративно за да се обезбеди конзистентност и меѓукултурна релевантност.

Пристап кон анализа на податоци: Овој комбиниран методски пристап обезбеди и ширина и длабочина во наодите

Квантитативни податоци:

- Затворени прашања користејќи **Ликертова скала од 1 до 5**
- За секое прашање, беа **пресметани просеци** по земја и по група засегнати страни

Квалитативни податоци:

- Отворените прашања беа **рочно кодирани** користејќи пристап на тематска анализа
- Одговорите беа групирани според доминантните теми користејќи **категоризација базирана на клучни зборови**
- Само **јасни и релевантни** внесоци беа кодирани; нејасните одговори беа категоризирани одделно

Триангулација и компаративни сознанија:

Податоците не беа анализирани само во рамките на **групите на засегнати страни**, туку и **помеѓу нив**, овозможувајќи триангулација. Ова му овозможи на тимот да:

- Ги спореди **потребите на учениците со подготвеноста на наставниците**
- Разбере како **вклученоста на родителите** се усогласува или е во конфликт со напорите на училиштето
- Ги идентификува **заедничките пречки и системски празнини**
- Открие **примери на добри практики** кои веќе се применуваат

Перспективата со повеќе засегнати страни осигурува дека сите препораки кои произлегуваат од овој извештај ќе бидат и **практични и инклузивни**

Наставници

Блок 1: Знаење и свесност

Анализирани прашања:

- П1. Доверба во знаењето за кариерниот пат
- П2. Разбирање на областите на студии и нивната поврзаност со професиите
- П3. Свесност за трендовите на пазарот на трудот
- П4. Знаење каде да се најдат ресурси за кариерно советување
- П5. Знаење како ефикасно да се користат тие ресурси

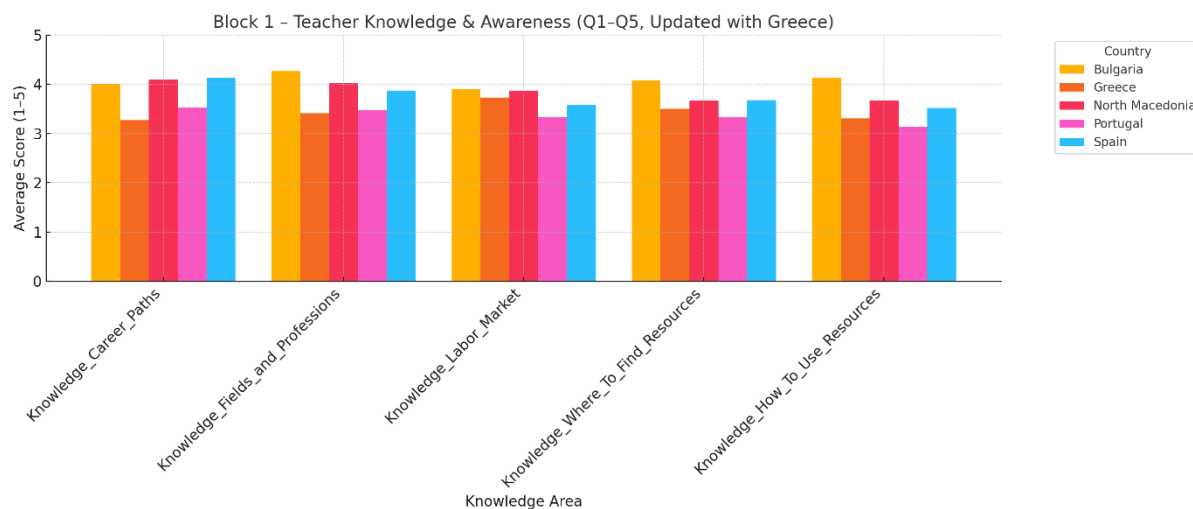
Овие пет прашања ги оценуваат **основните знаења и свеста** што наставниците ја имаат за доменот на кариерно насочување. Овој блок ги мери:

- Нивната **основна подготвеност** за насочување на учениците
- Нивниот **пристап до и разбирање на ажурирани содржини**
- Нивната способност да ги **поврзат академските и професионалните патеки**

Овој блок е клучен за разбирање на почетната состојба на наставниците **пред каква било обука или интервенција**. Тој директно информира за нивото на содржина, типот на алатки и форматите што се потребни за **Прирачникот за наставници и образовните модули (Learning Nuggets)**.

Резиме на резултати (Просечни оценки од 1 до 5)

Држава	Кариерен пат	Области-Професии	Пазар на труд	Пронаоѓање на ресурси	Користење ресурси
ES Шпанија	4.13	3.87	3.58	3.68	3.52
МК Македонија	4.10	4.03	3.87	3.67	3.67
BG Бугарија	4.00	4.27	3.90	4.07	4.13
GR Грција	3.27	3.41	3.73*	3.50	3.31
PT Потугалија	3.53	3.47	3.33	3.33	3.14
 Просечно	3.81	3.81	3.68	3.65	3.55

Доверба во знаењето за кариерниот пат (П1)

- Наставниците во повеќето земји имаат оценки над 3.5 во П1.
- Шпанија (4.13) и Северна Македонија (4.10) се водечки по самодоверба.
- Грција, сепак, покажува значително пониска самодоверба (3.27) — најниска меѓу сите пет земји.
 - Укажува на потреба од основно разбирање на кариерните патеки во грчкиот образовен сектор.
- Помладите наставници (под 35 години) имаат тенденција да се оценуваат повисоко, особено во Шпанија и Северна Македонија.
 - Веројатно поради понова обука и поголема дигитална запознаеност.
- Просекот низ земјите: 3.81** – Поголемиот дел од наставниците се чувствуваат способни да дискутираат за кариерни опции, но основни празнини сè уште постојат во некои земји како Грција..

Разбирање на областите на студии и нивната поврзаност со професиите (П2)

- Бугарија (4.27) покажува најсилно разбирање за тоа како образованието се поврзува со професиите.
- Северна Македонија (4.03) и Шпанија (3.87) следат.
- Грција (3.41) повторно има најниска оценка, што го потврдува трендот на пониска перципирана стручност во поврзување на академските патеки со

работните места.

► Можно е ова да се должи на структурни или информативни празнини во наставната програма или системите за професионален развој (CPD).

- **Просекот низ земјите: 3.81** – Ова е клучна област на сила, особено кај искусни наставници, но треба дополнително да се зајакнува преку практични пример.

Запознаеност со трендовите на пазарот на трудот (П3)

- Оценките се движат од 3.3 до 3.9 во различни земји.
- угарија (3.90) и Северна Македонија (3.87) се водечки.
- Португалија (3.33) и Шпанија (3.58) покажуваат ограничена запознаеност со новите трендови во вработувањето.
- Грција (3.73) покажува изненадувачки силна запознаеност, иако другите резултати беа послаби.
- **Просекот низ земјите: 3.68** – Разбирањето на пазарот на труд е умерено силно, но на многу наставници им е потребно ажурирање и поставување во контекст.

Запознаеност со ресурси (Прашања 4–5):

Знаење каде да се пронајдат ресурси за кариерно насочување (П4):

- Бугарија (4.07), Шпанија (3.68), and Северна Македонија (3.67) се водечки.
- Грција (3.50) и Португалија (3.33) заостануваат — што укажува на потешкотии при пронаоѓање платформи, веб-страници или алатки.
- **Просекот низ земјите: 3.65** – Наставниците ја препознаваат важноста на ресурсите, но имаат потреба од поддршка при пронаоѓање и избирање на квалитетни алатки.

Знаење како ефективно да се користат тие ресурси (П5):

- Бугарија (4.13) повторно е во водство.
- Северна Македонија (3.67) и Шпанија (3.52) покажуваат умерена сила.
- Грција (3.31) и Португалија (3.14) откриваат значајни практични празнини во примената.
- **Просекот низ земјите: 3.55** – Најслаба област во овој блок — дури и кога наставниците знаат дека постојат ресурси, многумина не се чувствуваат доволно самоуверено да ги користат ефективно.

Клучни демографски согледувања:

- **Наставници под 35 години** пријавуваат:
 - Поголема самодоверба во користење на онлајн алатки.
 - Поголема запознаеност со начини на пронаоѓање ресурси.
 - Повеќе оптимизам за усогласување на интересите на учениците со реални професионални патишта.
 - **Искусни наставници (20+ години стаж):**
 - Постигнуваат повисоки резултати во поврзување на студии со кариера (П2), еројатно поради личното професионално искуство.
 - Нешто пониски резултати во дигитално/алатко-базирано знаење (П4–QП).
 - **Женските наставници** почесто пријавуваат пониска самодоверба во познавање на трендовите на пазарот на труд, особено во Португалија и Шпанија.
-

Заклучоци и импликации за прирачникот и материјалите за обука:

- Наставниците генерално се чувствуваат самоуверено во однос на основната содржина поврзана со кариерното насочување, особено во однос на кариерните патеки и поврзаноста со академското образование.
- Сепак, практичната употреба на алатки и усогласеноста со тековните трендови на пазарот на трудот се постојано слаби точки — особено во Португалија и делови од Шпанија, додека Грција доследно пријавува најниски нивоа на самодоверба, што укажува на потреба од градење основна информираност.
- Овие празнини укажуваат на потреба од пристапни и ажурирани алатки.

Содржината на прирачникот треба да:

- Комбинира ажурирани информации за пазарот на труд со сценарија за практична примена на ресурси.

- Се фокусира на „plug-and-play“ ресурси: алатки кои се лесни за користење, готови бази на податоци и водичи.
- Вклучи содржина која ќе гради самодоверба во разбирањето на структурата на кариерите и мапирањето на академските и професионалните патеки.
- Обезбеди поддршка за дигитална писменост, особено за постарите наставници или оние во системи со ограничен пристап до професионален развој (CPD).
- Користи примери водени од колеги: Помладите наставници со силни дигитални вештини може да делуваат како амбасадори или тренери.

Блок 2: Педагошка и дигитална обука

Анализирани прашања: П6–П9

П6. Запознаеност со родовите стереотипи во кариерното насочување

П7. Потребa од дополнителна обука за ефективна примена на кариерното насочување

П8. Потребa од поголема супервизија или менторство

П9. Потребa од обука во техники и практики на советување

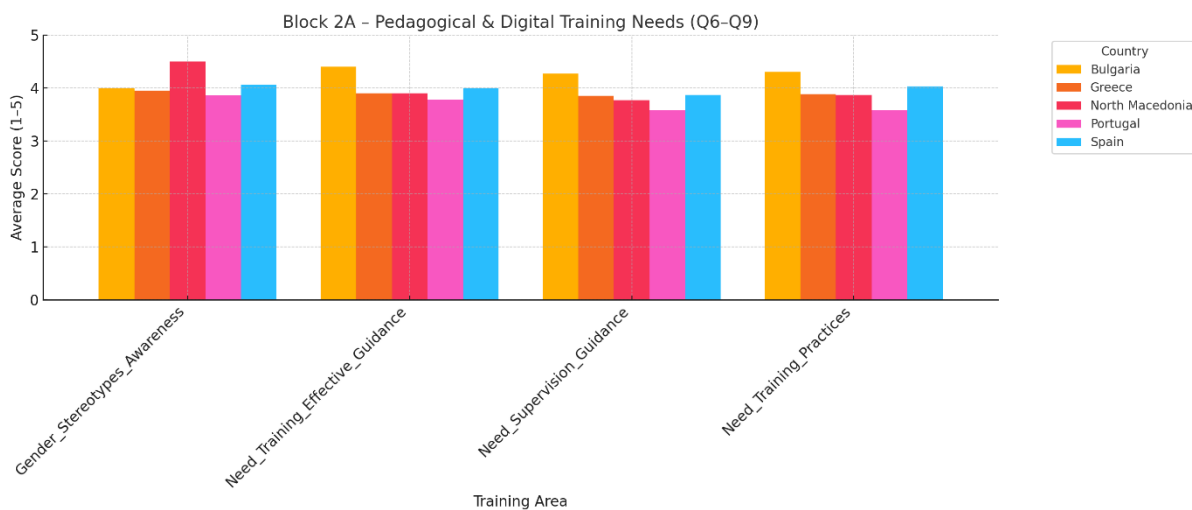
Овие четири прашања го отсликуваат субјективниот увид на наставниците во нивните **недостатоци во обуката**, особено во **спроведувањето на кариерното насочување**. Додека Блок 1 се фокусираше на знаењето од содржина, Блок 2 ја насочува вниманието кон тоа колку наставниците се чувствуваат опремени да:

- Обезбедат **инклузивно и еднакво насочување**
- Применуваат ефективни и современи **техники за насочување**
- Професионално и самостојно спроведуваат кариерно насочување
- Препознаат каде им е потребно **повеќе менторство или практично усовршување**

Овие прашања директно ја обликуваат **стратегијата за градење капацитети** на проектот и она што Прирачникот за наставници треба да го обезбеди.

Резиме на резултати (Просечни оценки од 1 до 5)

Држава	Родова свест(Q6)	Обука за насоки (Q7)	Потреба од менторство (Q8)	Обука за практики (Q9)
МК С. Македонија	4.50	3.90	3.77	3.87
ВГ Бугарија	4.00	4.40	4.27	4.30
ЕС Шпанија	4.06	4.00	3.87	4.03
ГР Грција	3.95	3.90	3.85	3.88
РТ Португалија	3.86	3.78	3.58	3.58
 Просечно	4.07	4.00	3.87	3.93

Запознаеност со родовите стереотипи во кариерното насочување (П6)

- Наставниците во сите земји пријавуваат висока свест (просек >3.8).
- Северна Македонија (4.50) е водечка, прикажувајќи силна чувствителност кон еднаквоста.

- Португалија (3.86) е најниска, но сепак над неутралната точка.
 - Високата свест создава солидна основа за инклузивни практики во насочувањето.
- Просек низ земјите: 4.07** – Вкупно, наставниците ја разбираат важноста на родовата еднаквост — обуката сега треба да се фокусира на претворање на **свеста во конкретна акција**.

Потреба од повеќе обука за ефективно спроведување на кариерното насочување (П7)

- Бугарија (4.40) ја изразува најсилната потреба за понатамошна обука.
 - Ова може да ја одразува нивната заинтересираност за професионален развој и високата свест за еволуирачките стандарди на насочување.
 - Шпанија (4.00) и Грција (3.90) се блиску зад нив.
- Просек низ земјите: 4.00** – Јасно мнозинство наставници бара **практично и педагошко усовршување**.

Потреба од повеќе супервизија или менторство (П8)

- Наставниците ја ценат менторската поддршка и структурираниот пристап, особено во Бугарија (4.27).
 - Португалија (3.58) укажува на поумерена, но сепак присутна потреба за коучинг.
 - Грција (3.85) е во согласност со другите, потврдувајќи потреба од системски менторски програми.
- Просек низ земјите: 3.87** – Менторството се гледа како **вреден механизам за поддршка**, а не како слабост — програмите треба да го поттикнуваат и нормализираат.

Потреба од обука во техники и практики на советување (П9)

- Повторно, Бугарија (4.30) води во барањето техничка и применета обука.
 - Шпанија (4.03) и Грција (3.88) покажуваат силна мотивација за подобрување.
 - Португалија (3.58) заостанува малку.
- Просек низ земјите: 3.93** – Наставниците сакаат повеќе **практична обука, ориентирана кон улогите**, фокусирана на методи што може веднаш да ги применат во реални услови.

Клучни демографски увиди

- **Наставниците под 35 години** најгласно изразуваат потреба за супервизија и практични техники — особено во Шпанија и Португалија.
➤ Ова сугерира дека овие наставници се самоуверени во теоријата, но се несигурни при примената на практиките.
- **Ветераните наставници (15+ години)** генерално покажуваат помала желба за формална обука, но сепак изразуваат потреба од поддршка од колеги или ажурирани методи (особено во Бугарија и Северна Македонија).
- **Женските наставници** доследно пријавуваат малку поголема потреба за супервизија (П8) и обука во практики (П9) низ земјите, што можеби ја одразува поголемата чувствителност кон релациските и инклузивните аспекти на кариерното советување.

Заклучоци и импликации за прирачникот и материјалите за обука

- Наставниците се мотивирани за развој, особено во практичната примена на кариерното насочување во реални ситуации.
- Постојано се препознава дека обуката треба да надмине теоријата и да вклучи практични, примеро-базирани методи.
- Менторските програми се ценети — содржината на прирачникот треба да ги моделира микро-менторството, коучингот меѓу колегите и подобрувањето базирано на повратни информации.

Содржината на прирачникот треба да:

- Нуди техники чекор по чекор за структурирани сесии за кариерно насочување.
- Вклучи модули за инклузивна практика и превенција на стереотипи.
- Изгради библиотека со „сценарија за кариерно насочување“ и сценарија за играње улоги.
- Презентира примери како да се адаптираат кариерните алатки според различните потреби на учениците.
- Обезбеди шаблони и рубрики кои поддржуваат самооценка и рецензија од врстници.

Блок 3: Евалуација и алатки за пазарот на труд

Анализирани прашања: П10–П11

П10. Ми треба повеќе обука за користење алатки за проценка во кариерното насочување

П11. Ми треба повеќе обука за тоа како да се евалуираат информации за професии и кариери

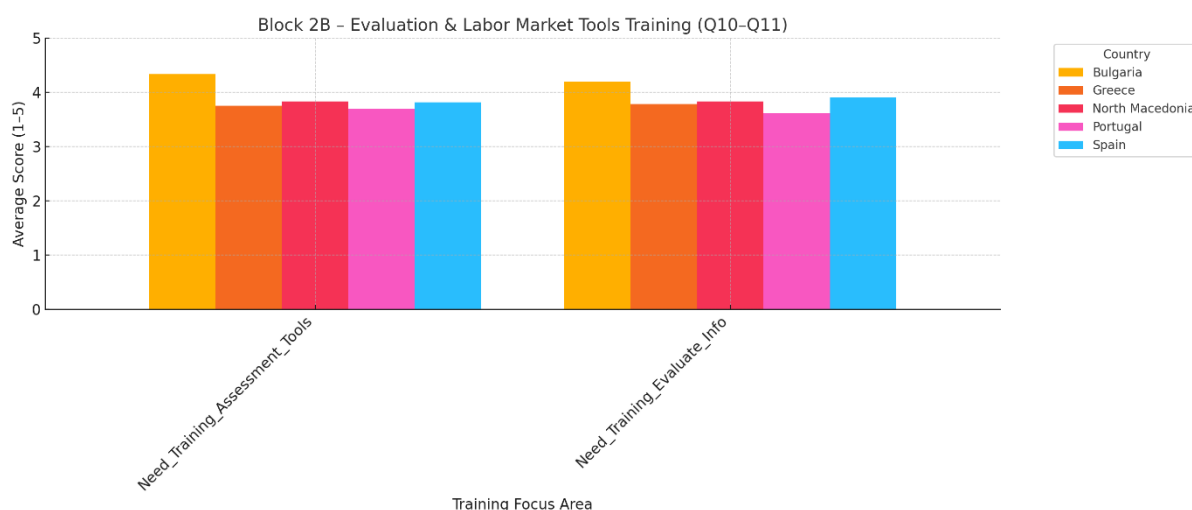
Овој блок се фокусира на подготвеноста на наставниците за користење алатки и обработка на информации, особено поврзани со:

- Дигитални или дијагностички инструменти за проценка
- Анализа на пазарот на труд
- Рамки за евалуација на кариери

Овие вештини се клучни за опремување на наставниците да ги водат учениците не само врз основа на интереси, туку и врз основа на реални и базирани на податоци - одлуки.

Резиме на резултатите (Просечни оценки 1–5)

Држава	Обуки за алатки за проценка (Q10)	Обука за евалуација на информациите (Q11)
BG Бугарија	4.33	4.20
ES Шпанија	3.81	3.90
MK С. Македонија	3.83	3.83
GR Грција	3.75	3.78
PT Потугалија	3.69	3.61
 Просечно	3.88	3.86

Користење на алатки за проценка (П10)

- Бугарија (4.33) пријавува најголема потреба за обука, што можеби укажува на високи очекувања или желба за модернизација.
- Северна Македонија (3.83) и Шпанија (3.81) исто така покажуваат конзистентен интерес за развој базиран на алатки.
- Португалија (3.69) и Грција (3.75) се малку зад нив, но сепак покажуваат солидна потреба.
- **Просек низ земјите: 3.88** – Наставниците препознаваат дека **алатките за проценка се недоволно користени** во практика и сакаат подобра поддршка за нивна ефективна примена.

Евалуација на информации за кариера (П11)

- Шпанија (3.90) води, што сугерира висок интерес за подобрување на начинот на кој наставниците ја оценуваат кариерата.
- Бугарија (4.20) останува силна во двата показателя.
- Португалија (3.61) покажува најнизок интерес, можеби поради недостиг на изложеност на вакви алатки во сегашниот систем.
- **Просек низ земјите: 3.86** – Наставниците сакаат **помош при навигација и филтрирање на информации за кариера**, особено во средина со брзо менувачки пазар на труд и нови индустрии.

Демографски увиди:

- **Помладите наставници** (<35 години) пријавуваат поголема потреба за обука за користење алатки за проценка — можеби поради помалку искуство во прилагодување на традиционална содржина.
 - **Искусните наставници** (15+ години) покажуваат поголема потреба за евалуација на информации (П11) — што сугерира дека може да се чувствуваат чекор зад модерните трендови на пазарот на труд.
 - **Наставници со позадина во општествени науки или хуманистички дисциплини** почесто изразуваат поголема потреба во П10, што укажува на дисциплински јаз во практичната употреба на алатки.
-

Заклучоци и импликации за прирачникот и материјалите за обука:

Наставниците јасно изразуваат потреба да:

- Разберат како да евалуираат динамични информации за кариера
- Користат дијагностички алатки во реални училишни ситуации

Содржината на прирачникот треба да:

- Воведе практични водичи за навигација на пазарот на труд (на пр., бази на податоци, статистики).
- Обезбеди упатства чекор по чекор за најчести алатки (на пр., инвентари на интереси, тестови за способности).
- Вклучи симулациски задачи за евалуација или сценарија за играње улоги за анализа на информации.
- Понуди диференцирана поддршка според предметната позадина — на пример, прилагодени комплети алатки за наставници од STEM и хуманистички дисциплини.

Блок 4: Родова еднаквост и ангажман

Анализирани прашања: П12–П13

П12. Јас сум ефикасен/на во давање ефективно кариерно насочување

П13. Јас користам привлечни методи за дискусија за кариерни опции со учениците

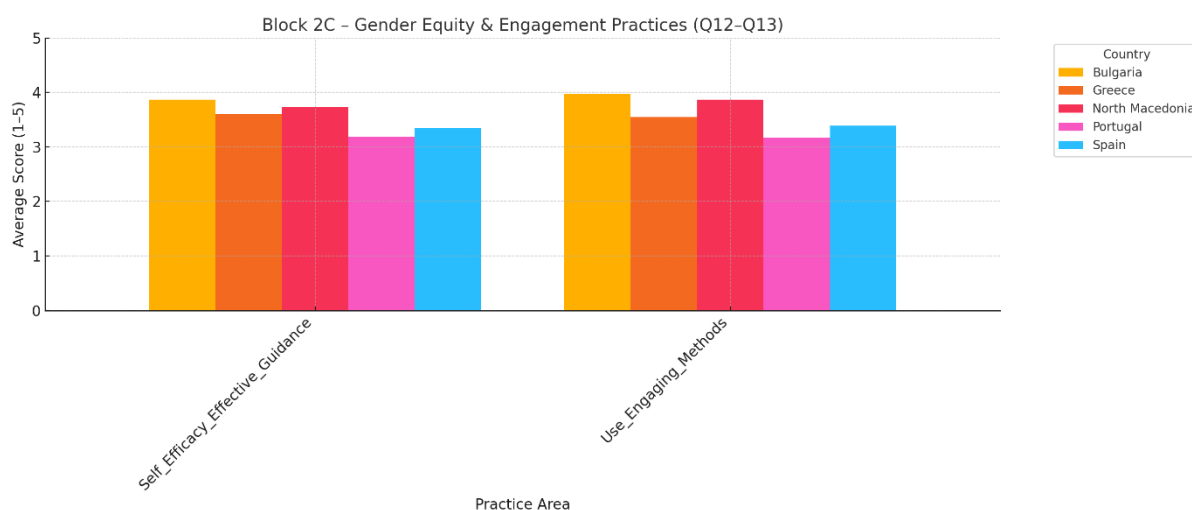
Овој блок се фокусира на тоа колку наставниците чувствуваат **самодоверба и креативност** во секојдневното спроведување на кариерното насочување:

- Дали веруваат дека се ефективни?
- Дали користат привлечни и интерактивни методи?

Овие прашања помагаат да се проценат и **самоефикасноста и стратегиите за ангажирање на учениците**, што е клучно за креирање обука што не е само информативна, туку и **практична и прилагодена за во училница**.

Резиме на резултати (Просечни оценки 1–5)

Држава	Самоефикасност (Q12)	Употреба на методи за ангажирање (Q13)
BG Бугарија	3.87	3.97
MK С. Македонија	3.73	3.87
GR Грција	3.60	3.55
ES Шпанија	3.35	3.39
PT Португалија	3.19	3.17
 Просечно	3.55.	3.59

Јас сум ефикасен/на во обезбедување ефективно кариерно насочување (П12)

- Бугарија (3.87) води во довербата на наставниците.
- Северна Македонија (3.73) и Грција (3.60) исто така покажуваат силна верба во нивната способност за ефективно насочување.
- Португалија (3.19) и Шпанија (3.35) покажуваат простор за подобрување на довербата кај наставниците.

Јас користам ангажирачки методи за дискусија за кариерни опции со учениците (П13)

- Повторно, Бугарија (3.97) и Северна Македонија (3.87) се лидери.
- Португалија (3.17) и Шпанија (3.39) укажуваат дека стратегиите за ангажирање можеби се недоволно развиени или недоволно поддржани.
- Грција (3.55) одржува средно ниво на користење на ангажирачки стратегии.

Клучни демографски сознанија:

- **Помладите наставници (<35 години)** пријавуваат: Повисоко користење на дигитални и интерактивни алатки, но сè уште ја доведуваат во прашање нивната ефективност (благ пад во П12)

- **Наставниците во урбани училишта** пријавуваат поголем пристап до алатки и работилници, особено во Бугарија и Северна Македонија — што е во корелација со повисоки резултати.
 - **Женските наставници**, особено во Шпанија и Португалија, често се оценувале со пониска самодоверба (П12), што укажува на можни празнини во поддршката или перципираната подготвеност.
-

Заклучоци и импликации за прирачникот и материјалите за обука:

Постои **јасна потреба** да се поддржат наставниците во:

- Изградба на самодоверба при спроведување на кариерно насочување
- Проширување на нивниот сет на **интерактивни методи** за ангажирање на учениците

Содржината на прирачникот треба да:

- Проширување на нивниот сет на интерактивни методи за ангажирање на ученицит
- Обезбеди готови активности, игри или шаблони
- нуди техники за градење на самодоверба преку примери од реални ситуации
- Истакне успешни практики од земји како Бугарија и Северна Македонија
- Објасни како да се адаптираат методите за различни групи ученици и контексти

Блок 5: Време, ресурси и административна поддршка

Анализирани прашања: П14 – П17

П14. Користам ефикасни стратегии за да обезбедам кариерно насочување за учениците.

П15. Имам доволно време за да обезбедам сеопфатно кариерно насочување за учениците.

П16. Имам доволно ресурси за да обезбедам сеопфатно кариерно насочување.

П17. Добивам соодветна поддршка од училиштето/администрацијата за активности поврзани со кариерно насочување.

Овој блок се фокусира на **практичните услови и институционалната поддршка** кои го влијаат капацитетот на наставниците ефективно да го спроведуваат кариерното насочување.

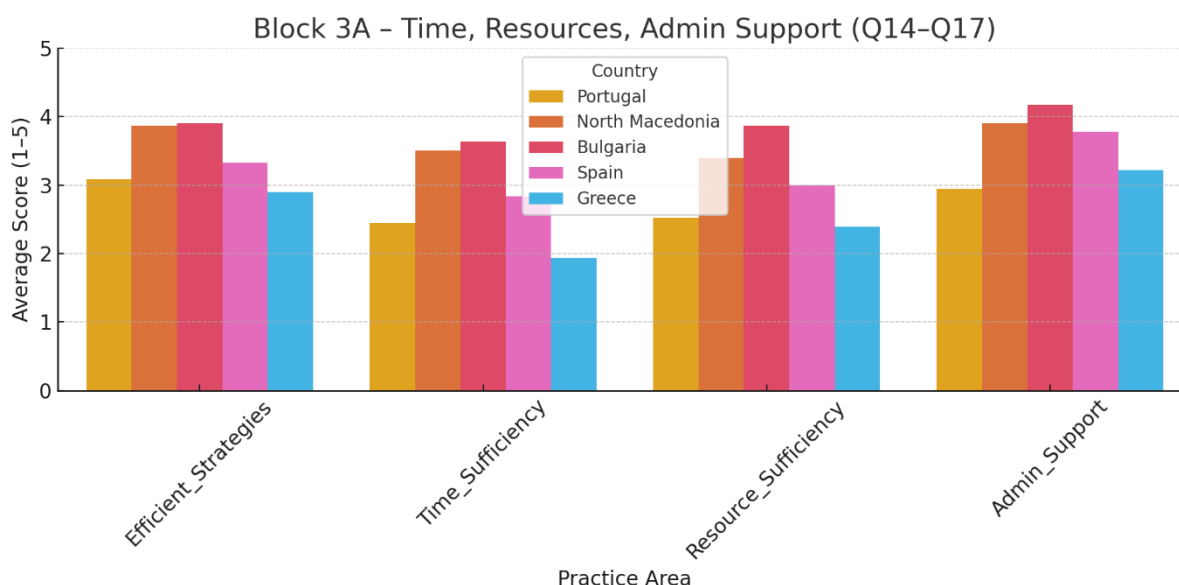
- Дали наставниците имаат доволно време во нивниот распоред за да обезбедат смислено кариерно насочување?
- Дали имаат пристап до соодветни материјали, алатки или ресурси?
- Дали се чувствуваат поддржани од страна на раководството на училиштето или администраторите?
- Дали нивните стратегии за реализација се организирани и ефикасни во рамки на постојните ограничувања?

Овие прашања откриваат дали кариерното насочување реално е интегрирано во училишните рутини или е притиснато меѓу натпреварувачки приоритети. **Празнината помеѓу намерата и капацитетот:** дури и високо мотивираните и добро обучените наставници може да имаат потешкотии без системска поддршка.

Каде е **потребна инвестиција или промена во политиката** — на пример, во распределба на време на вработени, буџетирање за ресурси или обука на раководители на училишта.

Резиме на резултати (Просечни оценки 1–5)

Држава	Ефикасни стратегии (Q14)	Доволно време (Q15)	Доволност на ресурси (Q16)	Административна поддршка (Q17)
МК С. Македонија	3.87	3.50	3.40	3.90
BG Бугарија	3.90	3.63	3.87	4.17
ES Шпанија	3.32	2.84	3.00	3.77
GR Грција	2.90	1.94	2.39	3.22
PT Португалија	3.08	2.44	2.53	2.94
 Просечно	3.41	2.87	3.24	3.60

Јас користам ефикасни стратегии за да обезбедам услуги за кариерно водство на студентите. (П14)

- **Шпанија (3.32)** ја отсликува средната позиција. Многу шпански наставници пријавија дека се обидуваат да интегрираат структурирани активности за кариерно водство за време на часовите за менторство или да користат национални кариерни портали. Меѓутоа, тие исто така посочија **несигурен пристап до алатките** и различни нивоа на подготвеност кај персоналот.
- Со **Бугарија (3.90)** и **Северна Македонија (3.87)** на врвот, и **Португалија (3.08)** и **Грција (2.90)** на дното, **Шпанија се појавува како мост** помеѓу контекстите со повисоки и пониски перформанси.
- **Просек: 3.41** — умерено вкупно; наставниците посакуваат повеќе структурирана обука и методи кои можат да се реплицираат..

Имам доволно време да обезбедам сеопфатно кариерно водство на студентите. (П15)

- **Шпанија (2.84)** е малку под просекот на групата. Наставниците често спомнуваа дека иако кариерното водство е признато како важно, тој се натпреварува со другите барања од наставната програма. Многумина се потпираат на

неформално време (на пример, паузи за ручек или по часовите), и недостасува структурирана распределба.

- Позиционирана помеѓу **Португалија (2.44)** и **Северна Македонија (3.50)**, резултатите на Шпанија ја истакнуваат потребата за експлицитни временски блокови и институционално планирање..
- **Просек: 2.87** — недостигот на време останува најголема пречка за спроведување..

Имам доволно ресурси за да обезбедам сеопфатно кариерно водство. (П16)

- **Шпанија (3.00)** повторно се наоѓа во средината. Неколку испитаници спомнаа добри дигитални платформи и јавни алатки, но жалат за **недостаток на физички материјали** или ресурси прилагодени на различните нивоа на студентите.
- Во споредба со **Бугарија (3.87)** и **Грција (2.39)**, наставниците во Шпанија изгледаат **делумно опремени**, но јасно не се целосно поддржани.
- **Просек: 3.24** — голема варијабилност; обезбедувањето ресурси е нерамномерно дури и внатре во земјите.

Добивам соодветна поддршка од училиштната администрација за иницијативите за водство (П17)

- **Шпанија (3.77)** има добри резултати. Многу наставници забележаа видлива поддршка од раководителите на училиштата, координација со училишните советници и растечко интересирање од раководството за постратегиско вградување на кариерното водство.
 - Ова ја усогласува со **Северна Македонија (3.90)** и **Бугарија (4.17)**, што покажува дека Шпанија е дел од врвниот слој кога станува збор за административна поддршка.
 - **Просек: 3.60** — силна поддршка во повеќето земји; раководството е вклучено и тоа може да се надградува.
-

Клучни демографски согледувања:

- **Млади наставници (под 35 години):** Пријавуваат пониски оценки на П15 и П16 — најверојатно поради поголем обем на часови или помал пристап до институционални ресурси.
- **Искусни наставници (15+ години):** Почесто посочуваат недостаток на време, иако имаат висока самодоверба во стратегиите (П14).
- **Женски наставници:** Малку повисоки оценки на П17 — можеби укажува на подобра вклученост со администрацијата или лидерски улоги во проекти за кариерно водство.

Заклучоци и импликации за прирачникот и материјалите за обука:

Наставниците во различни земји јасно **покажуваат желба да обезбедуваат кариерно водство**, но нивната способност е ограничена од **практични пречки** — особено недостаток на време и нерамномерен пристап до ресурси.

- **Времето** е најкритичниот предизвик: Многу наставници се борат да вметнат кариерно водство во своите распореди, и често тоа се третира како неприоритетна или дополнителна обврска.
- **Ресурсите** се нерамномерни: Некои едукатори имаат пристап до алатки и содржини, но многумина се потпираат на лични напори или застарени материјали.
- **Административната поддршка** генерално е позитивна, но варира во јачина — често е реактивна, а не проактивна.
- Наставниците кои се чувствуваат **подобро поддржани**, обично пријавуваат користење на построкурирани и поефикасни стратегии за водство.

Генерално, наставниците имаат потреба **не само од обука**, туку и од **практични системи и механизми за поддршка** за да го вградат насочувањето значајно во нивната секојдневна работа.

Содржината на прирачникот треба да:

- **Понуди формати за заштеда на време:**
 - Подготвени микро-модули кои се вклопуваат во кратки или неправилни временски блокови

- Пример на распореди кои ја интегрираат насоката во неделни или месечни планови
- **Обезбеди адаптивни ресурси:**
 - Материјали за печатење, шаблони и комплети за активности со ниска цена
 - Линкови до квалитетни, алатки со отворен пристап и ресурси за кариера специфични за државата
- **Поддржување на структуриран начин при спроведување:**
 - Водичи чекор по чекор за планирање и спроведување на сесии за кариерно советување
 - Примери на ефективни стратегии и работни процеси од наставници во различни типови училишта
- **Зајакнување на училишно раководство:**
 - Шаблони и контролни листи за креирање на стратегија за кариерно советување на ниво на училиште
 - Насоки за директорите како да го поддржат персоналот и да распределат време/ресурси
- **Овозможи интеграција во целото училиште:**
 - Совети за соработка помеѓу наставници, советници и администра
 - Идеи за вклучување на кариерното советување во наставата по предмети како ИКТ, јазици или општествени науки

Блок 6: Мотивација и убедувања

Анализирани прашања: П18–П20

П18. Потребни ми се дополнителна поддршка или ресурси за да обезбедам ефективно кариерно советување за учениците.

П19. Сметам дека кариерното советување е многу важно за севкупниот развој на учениците.

П20. Сметам дека училиштата треба да обезбедуваат услуги за кариерно советување за учениците.

Овој блок ги испитува **внатрешната мотивација на наставниците и нивните професионални убедувања** во однос на кариерното советување. Се доловува како

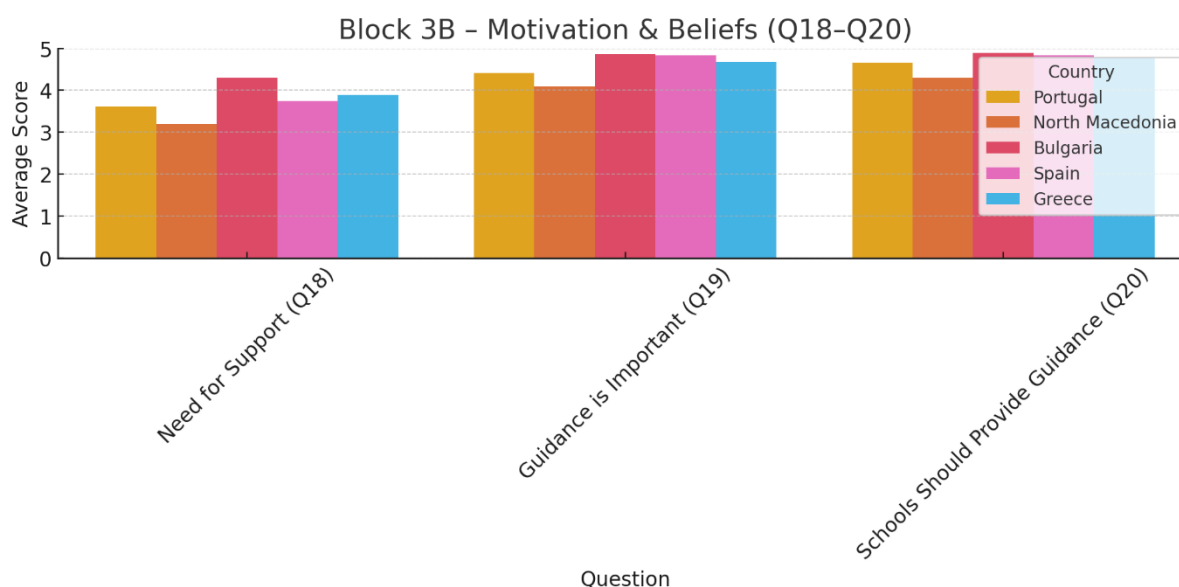
наставниците ја **вреднуваат целта на советувањето**, дали го сметаат за **суштински дел од развојот на учениците** и дали чувствуваат дека имаат **доволно ресурси и поддршка** за да го спроведуваат квалитетно.

- Дали наставниците ја препознаваат важноста на кариерното советување во образованието?
- Дали сметаат дека училиштето има одговорност да го обезбеди тоа?
- Дали чувствуваат дека имаат соодветна поддршка, или бараат повеќе алатки и соработка?

Разбирањето на овие ставови е клучно за дизајнирање обука што се **усогласува со вредностите на наставниците** и нуди значајна **мотивација и институционално признание**.

Резиме на резултатите (просечни резултати 1–5)

Држава	Потреба од дополнителна поддршка (Q18)	Битноста на насочувањето (Q19)	Schools Should Provide Guidance (Q20)
МК С. Македонија	3.20	4.10	4.30
BG Бугарија	4.30	4.87	4.90
ES Шпанија	3.74	4.84	4.84
GR Грција	3.90	4.68	4.77
PT Португалија	3.61	4.42	4.67
 Просечно	3.75	4.58	4.70

Ми треба дополнителна поддршка или ресурси за да обезбедам ефективно кариерно советување (П18)

- Поголемиот дел од наставниците пријавуваат **умерена до висока потреба од дополнителна поддршка**, со просечни одговори меѓу 3.2 и 4.3.
- Ова укажува дека дури и во земји каде што наставниците се чувствуваат самоуверено и мотивирани, сепак им **недостасуваат практични алатки, време или структурна поддршка**.
- Наставниците постојано ја истакнуваат потребата од **поголема соработка**, пристап до **примери и шаблони**, и **мрежи на колеги** за континуиран развој.
- **Просек: 3.75** – Наставниците се мотивирани, но јасно бараат повеќе **системска и практична поддршка** за да ја исполнат својата улога во кариерното советување.

Мислам дека кариерното советување е многу важно за севкупниот развој на учениците (П19)

- Во сите пет земји, ова уверување е **многу силно**, со просечни оценки **над 4.1**, и речиси едногласна согласност во отворените одговори.
- Наставниците го поврзуваат кариерното советување со **оснажување на учениците, планирање на иднината и социјална инклузија**, особено за маргинализираните групи.

- Ова уверување е **силен двигател** врз кој треба да се гради секоја обука или прирачник.
- **Просек: 4.58** – Кариерното советување се смета за **суштинско за развојот на учениците** — оваа висока перцепција за вредност обезбедува силна мотивација за имплементација.

Мислам дека училиштата треба да обезбедуваат кариерни советодавни услуги за учениците (П20)

- Оценките се **исклучително високи** во сите земји, при што повеќето наставници ја оцениле оваа ставка **над 4.6**.
- Наставниците го гледаат кариерното советување како **заедничка институционална одговорност**, а не само како опционална или лична иницијатива.
- Овој став ја зајакнува потребата кариерното **советување да се институционализира** во рамките на училишните системи и лидерски структури.
- **Просек: 4.70** – Постоји јасен консензус дека **кариерното советување** треба да **биде вградено во училишниот систем**, поддржано и на ниво на политика и на оперативнo ниво.

Клучни демографски сознанија:

- **Наставниците во урбаните училишта** имаат тенденција да добијат малку пониски оценки на П18 — што можеби одразува **подобар пристап до алатки и мрежи**.
 - **Искусните наставници (15+ години)** покажуваат малку помала итност во П18, но еднакво или повисоко уверување во П19 и П20 — тие **длабоко ја вреднуваат**, дури и ако со текот на времето се адаптирале на ограничени ресурси.
 - **Жените-наставнички** доследно даваат повисоки оценки за уверувањата во П19/П20, зајакнувајќи ја потребата за **инклузивни, ученичко-ориентирани методи за кариерно советување**.
-

Заклучоци и импликации за прирачникот и материјалите за обука:

Постои силно и доследно уверување меѓу наставниците дека **кариерното насочување е важно** — за учениците, за еднаквоста, и за иднината. Она што им е потребно сега е **поддршка за да го спроведуваат ефективно**.

На наставниците не им недостасува мотивација. Она што недостига е:

- Практична поддршка
- Пристап до примери
- Структурирани системи на ниво на училиште

Во **Блок 5**, фокусот беше ставен на логистичките пречки (време, ресурси, поддршка од администрацијата), па затоа прирачникот предложи **структурни решенија** како микро-модули, шаблони за распоредување и алатки за вклучување на лидерството.

Во споредба, **Блок 6 открива силна внатрешна мотивација** кај наставниците — она што сега е потребно се стратегии кои ќе ја **негуваат оваа мотивација, ќе ги поврзат вредностите со практиката, и ќе ја одржат долгорочната посветеност** преку смислено вклучување и препознавање.

Прирачникот треба да:

Мотивациско обликување и препознавање:

- **Истакнете го општествениот ефект** на кариерното насочување — поврзете ја секојдневната училишна работа со пошироката иднина и животните исходи на учениците.
- Вклучете **сведоштва и цитати од вистински ученици и наставници** за да се зајакне емоционалната и социјалната важност на оваа работа.
- Додадете **дел „Зошто е важно насочувањето“** на почетокот од прирачникот за да се вградат вредностите на наставниците во визијата на проектот.

Одржување на ангажманот со текот на времето:

- Обезбедете **„дневник за рефлексија на наставник“** или **работен лист**, каде што просветните работници можат да го следат својот ефект и да си поставуваат лични цели во текот на годината.

- Вклучете **активности за проверка и меѓусебно препознавање** што можат да се спроведуваат во рамките на училиштата за да се задржи високото ниво на енергија и посветеност.

Професионално учење засновано на вредности:

- Понудете „**мини-мисии**“ или **дилеми засновани на случаи**, каде наставниците применуваат етичко размислување и донесување одлуки во ситуации поврзани со кариерно насочување.
- Вклучете **кратки образовни приказни** кои покажуваат како верувањата влијаат на исходите на учениците (на пр., надминување на предрасуди, поддршка на маргинализирана младина).

Поттикнување на колективна сопственост:

- Воведете **кампањи за насочување на ниво на училиште**, каде што персоналот ја споделува одговорноста и заедно ги слави достигнувањата на учениците.
- Обезбедете **вежби за градење на тим** за наставниот кадар што ќе го прикажат насочувањето како соработувачка, а не изолирана задача.

Блок 7: Отворени рефлексии - предизвици

Анализирано прашање:

П21. Според Вашето мислење, кои се најголемите предизвици со кои се соочувате при обезбедување ефикасно кариерно насочување за учениците?

Ова беше **отворено квалитативно прашање**, со кое наставниците беа поканети слободно да ги опишат предизвиците со кои се соочуваат при обезбедување ефективно кариерно насочување. Одговорите беа обработени со **тематско кодирање базирано на клучни зборови**: Рачна тематска анализа беше извршена преку идентификација на **повторувачки типови на предизвици** спомнати во одговорите.

1. Ограничувања со времето

- Наставниците известуваат дека насочувањето често претставува *дополнителен товар*, без посветено време во нивниот распоред.
 - „Едноставно немаме доволно време да го направиме тоа квалитетно.“
 - „Се вклопува меѓу другите обврски без структура.“
- Вкупно одговори: 15

2. Недостаток на обука

- Наставниците се чувствуваат неподготвени и немаат соодветни упатства како да спроведуваат активности за кариерно насочување.
 - „Никој не нè обучи како да разговараме со учениците за кариери.“
 - „Не се чувствувам сигурно кога зборувам за кариерни патеки.“
- Вкупно одговори: 15

3. Ограничени ресурси

- Испитаниците споменуваат недостиг на материјали, алатки, дигитални платформи или ажурирани информации за кариери.
 - „Немаме пристап до соодветни материјали или платформи.“
 - „Сè создадам од нула или го пребарувам на Google.“
- Вкупно одговори: 23 (*најчеста тема*)

4. Вклученост на учениците

- Некои наставници пријавуваат дека учениците немаат мотивација, интерес или свест за тоа зошто насочувањето е важно.
 - „Учениците не го сфаќаат сериозно.“
 - „Тешко е да се вклучат во размислување на долг рок.“
- Вкупно одговори: 8

5. Административна поддршка

- Наставниците споменуваат недоволна поддршка од раководството или недостиг на стратегија на ниво на училиште.
 - „Нема вистинска поддршка од менаџментот.“
 - „Се е оставено на секој наставник индивидуално.“
- Вкупно одговори: 3 (најретка тема)

6. Комплексност на кариерите и надворешни услови

- Одговорите споменуваат **промени на пазарот на труд, социјален притисок или економска неизвесност** — фактори надвор од контролата на училиштето—.
 - „Пазарот на труд се менува премногу брзо за правилно насочување на учениците.“
 - „Светот е премногу нестабилен; не можеме ништо да предвидиме.“
- Вкупно одговори: 19

7. Некодирани одговори

Од приближно **330 вкупни одговори, 36 (11%)** не можеа јасно да се класифицираат во овие шест теми. Овие вклучуваа:

- Многу кратки/нејасни записи (на пр., „премногу“ или „зависи“)
- Одговори што не се поврзани со темата или нејасни референци (на пр., „се трудам најдобро што можам“ или „секој има мислење“)
- Нејасни идеи без јасен фокус (на пр., „тоа е комплексно“ без дополнително објаснување)

Овие беа задржани заради транспарентност, но исклучени од квантитативната фреквентна анализа поради недостиг на тематска јасност.

Заклучок

Отворените одговори во овој блок ги откриваат секојдневните реалности со кои се соочуваат наставниците при обидот да обезбедат кариерно насочување — често со ограничено време, обука или институционална поддршка. Додека квантитативните

блокови покажаа општа мотивација и позитивен став, овие отворени одговори јасно покажуваат: само мотивација не е доволна.

Наставниците низ земјите се посветени, но ограничени. Тие го даваат својот максимум во системи кои често немаат структура, материјали и стратешка поддршка потребна за значајно и одржливо спроведување на кариерното насочување.

Најчесто спомнат предизвик е недостатокот на ресурси, следен од недоволна обука и ограничувања во времето — сите практични бариери кои директно влијаат на квалитетот, конзистентноста и досегот на активностите за насочување. Дополнително, значителен број наставници ја наведоа и надворешната состојба, како што е брзо менувачкиот пазар на труд и општествените очекувања, што укажува на потреба од поддршка која ги надминува само рамките на училницата.

Овој блок го нагласува значењето училиштата и програмите за обука да го третираат кариерното насочување не како „плус“, туку како стратешки, добро финансиран и колаборативно спроведен процес.

Наодите тука силно ја засилуваат важноста од обезбедување на прирачникот и алатките за обука да бидат:

- Практични
- Лесни за имплементација
- Одговарачки на вистинските потреби на наставниците
- И прилагодливи на свет што брзо се менува

Блок 8: Отворени размислувања - Предлози

Анализирани прашања:

П22. Кои предлози ги имате за подобрување на услугите за кариерно насочување во вашето училиште?

Ова беше прашање со отворен одговор кое им овозможи на наставниците слободно да предложат како може да се подобрат кариерните услуги во нивното училиште.

Сите одговори беа прегледани преку рачно кодирање врз основа на клучни зборови, при што секој одговор беше категоризиран според неговата основна идеја. На еден одговор можеа да му се доделат повеќе теми.

Само јасни и остварливи предлози беа кодирани — нејасни или неинформативни одговори (на пр. „не знам“, „немам коментар“) беа исклучени.

1. Практични алатки и материјали

- Предлози за готови материјали, шаблони, наставни планови или дигитални платформи што ќе помогнат во спроведувањето на кариерното водење.
 - „Обезбедете официјални ресурси и алатки – сè морам сама да барам или креирам.“
 - „Структуриран прирачник би ни помогнал да знаеме од каде да почнеме.“
- Вкупно одговори: 8

2. Обуки и јакнење капацитети и способности

- Барања за работилници, надградување или професионален развој со цел подобрување на подготвеноста на наставниците.
 - „Потребна ни е формална обука за да разбереме што точно треба да правиме.“
 - „Организирајте работилници – никогаш не сме биле обучени за ова.“
- Вкупно одговори: 22

3. Посветен кариерен вработен или советник

- Препораки за ангажирање професионалец кој ќе води и координира кариерно водење.
 - „Треба да има училишен советник што ќе биде посветен само на кариера.“
 - „Да има специјалист за ова – не секој наставник е обучен.“
- Вкупно одговори: 13

4. Изложување и искусување на реалниот свет на работата

- Предлози за зголемување на контактот на учениците со пазарот на трудот: посети на работни места, разговори со професионалци или пракса.

- „Повеќе посети на компании и вистински работни места.“
- „Да се поканат професионалци да зборуваат за нивната работа.“
- Вкупно одговори: 17

5. Лидерство и координација

- Идеи за подобрување на административната поддршка, училишното планирање и организациската структура.
 - „Потребно е јасно планирање и цели од страна на училиштето.“
 - „Подобра координација со раководството би помогнала.“
- Вкупно одговори: 4

6. Пристапи насочени кон ученикот

- Предлози за подобро вклучување на учениците, персонализирање на активностите или приспособување според интересите и потребите на учениците.
 - „Активностите треба да бидат порелевантни за тоа што ги интересира учениците.“
 - „Треба начини да ги мотивираме – не само да им презентираме информации.“
- Вкупно одговори: 26 (*најчеста тема*)

7. Нејасни одговори

Од вкупно **145 одговори, 55 (37,9%)** не можеа јасно да се категоризираат во ниту една од темите. Тие вклучуваат:

- Многу кратки или неописни одговори
 - “Премногу”
 - “Зависи”
- Нејасни или двосмислени одговори
 - „Давам сè од себе.“
 - „Секој има свое мислење.“
- Идеи без јасен предлог за подобрување
 - „Комплексно е.“
 - „Треба да се проба повеќе.“

Овие одговори се задржани заради транспарентност, но не се вклучени во тематската анализа поради отсуство на конкретна и применлива содржина. Ова укажува на потреба за појасно формулирање на ваквите прашања и поддршка на наставниците при изразување на конкретни идеи.

Заклучок

Овие отворени одговори нудат вреден увид во тоа што наставниците сметаат дека **најмногу недостасува** во кариерното водење во училиштата. Нивните предлози се **конкретни, остварливи и длабоко поврзани со секојдневната реалност**.

Наставниците бараат:

- **Повеќе обуки и можности за надградување**, кои ќе им дадат јасност и сигурност во работата.
- **Конкретни алатки и материјали** што ќе им заштедат време и труд.
- **Пристапи насочени кон интересите на учениците**, со акцент на мотивацијата.
- **Поголема изложеност на учениците на реалниот свет на работата**, што ќе помогне во создавање на мост помеѓу учењето во училница и идните можности.
- И во најголем број случаи, **присуство на професионален кадар кој ќе ја води кариерната едукација**, со што би се укажало на тоа дека на кариерната едукација и е потребно повеќе структура и континуитет.

Обемот на одговори што бараат обука, алатки за поддршка и врски со реалниот свет покажува дека наставниците **знаат што недостасува** - и се подготвени да дејствуваат доколку им се даде вистинската поддршка.

И покрај значајниот дел нејасни одговори (38%), пораката е јасна: **наставниците се заинтересирани** и сакаат кариерното водење да биде пофункционално, **повеќе насочено кон учениците и институционално поддржано**.

Блок 9: Отворени размислувања – Добри практики

Анализа на прашање:

П23. Кои добри практики сте ги спровеле (или сте виделе да се спроведуваат) во однос на кариерното водење во вашето училиште?

Ова беше прашање со отворен одговор кое ги покани наставниците да споделат примери од ефективни практики кои лично ги користеле или ги забележале во областа на кариерното водење.

Сите одговори беа прегледани преку **рочно кодирање врз основа на клучни зборови**, каде што секоја јасна и релевантна идеја беше категоризирана според својата главна тема. Одговорите можеа да бидат вклучени во повеќе категории.

Само **специфични и применливи примери** беа кодирани. Кратки, нејасни или нерелевантни одговори беа исклучени.

1. Саеми и настани за кариера

- Организирање училишни или регионални денови за кариера, саеми или експо настани за запознавање на учениците со различни професии.
 - „Имавме ден на кариера со претставници од различни сектори.“
 - „Учествувавме на национален саем каде што учениците ги истражуваа можностите за студирање.“
- Вкупно одговори: 7

2. Менторство и разговори за кариерно водење

- Овозможување индивидуални или групни разговори за поддршка на размислувањата на учениците за нивната иднина.
 - „Организирам редовни сесии каде што учениците можат да зборуваат за своите интереси.“
 - „Имаме индивидуални средби пред важни преодни фази во училиштето.“
- Вкупно одговори: 8

3. Надворешна соработка

- Вклучување на професионалци, работодавци или поранешни ученици за споделување искуства или реални перспективи.
 - „Поранешни ученици се враќаат да зборуваат за нивната кариера.“
 - „Поканивме локален претприемач да објасни како ја започнал својата работа.“
- Вкупно одговори: 7

4. Работилници и посети

- Посети на компании, универзитети или други институции – или поканување на истите да одржат практични работилници.
 - „Посетивме локално медиумско студио, и учениците можеа да поставуваат прашања на вработените.“
 - „Наставникот по ИКТ организираше посета на лабораторија за роботика.“
- Вкупно одговори: 18 (најчеста тема)

5. Дигитални алатки и платформи

- Користење на онлајн ресурси, квизови за кариера, дигитални ориентациски платформи или мултимедијални содржини за поддршка на кариерното водење.
 - „Учениците пополнија онлајн тест за само-проценка и добија повратна информација.“
- Вкупно одговори: 1 (најмалку застапена тема)
 - *Многу малку одговори се однесуваа на дигитални алатки – ова укажува на значителна можност за обука и развој на ресурси во оваа област.*

6. Интеграција преку наставни предмети

- Вклучување на елементи од кариерното водење во други наставни предмети како ИКТ, јазици или преку проектна настава.
 - „Учениците креираа профил на идно работно место како дел од проект по дигитална писменост.“
- Вкупно одговори: 1
 - *Оваа практика постои, но ретко се споменува – што укажува на неискористен потенцијал за поширока интеграција на кариерното водење низ наставната програма.*

7. Некодирани одговори

Од вкупно 151 одговор, **109 (72,2%)** не можеа јасно да се категоризираат во ниту една од шесте главни теми. Тие вклучуваа:

- **Многу кратки или неописни записи**
 - “Ниеден”
 - “2.0”
- **Нејасни изјави без содржина**
 - “Да, направивме нешто”
 - “Мислам дека помина добро.”
- **Забелешки надвор од темата или нејасни**
 - “Тешко да се каже”
 - “Само пробај да помогнеш”

Овие беа исклучени од тематската анализа поради недостаток на применлива содржина. Големiot број сугерира потреба од појасно формулирање на прашањата или повеќе насоки за тоа како да се споделат практични примери.

Заклучок

Овој блок истакнува дека наставниците веќе експериментираат со значајни практики за кариерно водење, дури и во отсуство на формална структура. Иако некои идеи сè уште се во развој или се применуваат неконзистентно, неколку клучни теми се издвојуваат — вклучително и посети, настани, менторство и соработка со професионалци.

Најчестите примери вклучуваат изложеност на реалниот свет преку посети на работни места и практични активности. Наставниците очигледно се стремат да го премостат јазот меѓу училиштето и пазарот на трудот преку автентични искуства за учениците.

Други силни практики вклучуваат менторски разговори и саеми за кариера, кои им помагаат на учениците да развијат самосвест и да истражуваат идни патишта во структурирана, но поддржувачка атмосфера.

Сепак, две области — дигитални алатки и интеграција преку наставни предмети — беа едвај споменати. Ова одразува пропуштени можности за посистематско вградување на кариерното водење во училишните рутини или за користење достапни онлајн ресурси.

Високиот процент на некодирани одговори (72,2%) исто така сугерира дека многу наставници:

- Се мачеа да се присетат или да дефинираат добра практика,
- Или сè уште не ги препознаваат некои од своите неформални активности како валидно кариерно водење.

Ова укажува на потребата да се:

- Подигне свеста за тоа што претставува ефективна практика,
- И да се обезбедат јасни примери и инспирација преку обуки или прирачници.

Заклучок

Во сите пет земји, податоците покажуваат дека **наставниците се силно вложени** во идниот успех на своите ученици и ја признаваат вредноста на раната кариерна ориентација. Тие не ја гледаат како дополнителна активност, туку како суштински дел од севкупното образование. Сепак, **структурните и системските бариери** им оневозможуваат да ја спроведуваат конзистентно и ефикасно.

Клучни предизвици:

- **Недостатокот на време** е најчесто наведена пречка. Кариерното водење често се „вклопува“ меѓу други наставни обврски, без формално признание или време во распоредот.
- Многу наставници чувствуваат дека **немаат доволна обука** за трендовите на пазарот на трудот и алатките за водење. Искажуваат несигурност кога треба да советуваат ученици или да користат дигитални платформи.
- Постои **отсуство на структурирана поддршка**. Активностите за водење често зависат од личната иницијатива на наставниците, а не од координирани стратегии на училиштето.

Силни страни:

- Наставниците покажуваат висока **мотивација и емоционална ангажираност**.
- Многумина веќе применуваат **неформални практики** како менторство, разговори со ученици за нивните интереси или организирање на мали активности.
- Отворени се за **соработка и надградување**, особено ако поддршката е практична и лесна за примена.

Увиди:

- Наставниците се **клучни посредници** — тие го поврзуваат институционалното водење со секојдневниот контакт со учениците.
- Нивната фрустрација произлегува од тоа што од нив се **бара да поддржат нешто важно, без да им се дадат соодветни алатки**.

Потребно е:

- **Ефикасни алатки** што заштедуваат време и може веднаш да се применат
- **Модули за обука** што лесно се вклучуваат во тековниот професионален развој
- **Платформи за размена меѓу наставници** за успешни практики
- Институционално **признавање на кариерното водење како клучна**, а не дополнителна работа

Наставниците се подготвени да придонесат, но им е потребна структурна, практична и емоционална поддршка. Прирачниците и алатките мора да се дизајнираат со разбирање за нивната реалност: преоптоварени, со ограничени ресурси, но длабоко посветени.

Ученици

Блок 1: Самосвест и увид во кариерата

Анализирани прашања: П1–П5

- П1.** Свесен/свесна за моите интереси и како тие се поврзани со моите избори за кариера.
- П2.** Знам да поврзам/усогласам одредени студии со одредени професии.
- П3.** Ги знам моите лични способности и предности.
- П4.** Ги знам моите вредности (на пр. стабилност на работа, висока плата, можности за развој, слободно време и сл.) и како тие се вклопуваат со изборите за кариера.
- П5.** Активно истражувам различни можности за кариера кои ме интересираат.

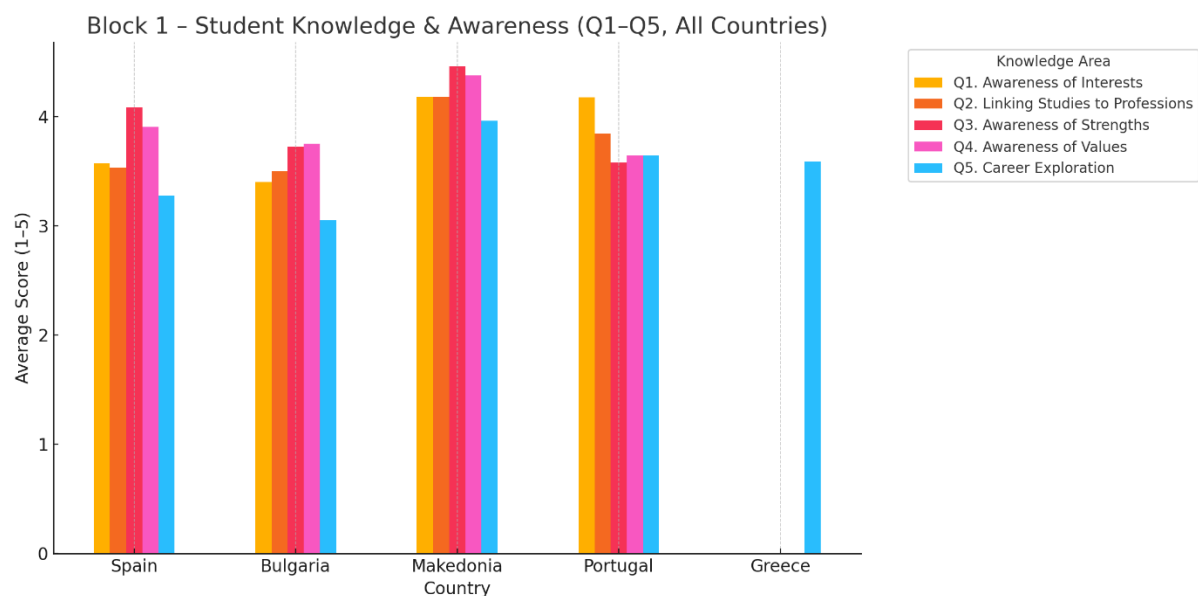
Овој блок ја оценува основната самосвест на учениците во однос на подготвеноста за кариера. Тој открива:

- Колку добро учениците се познаваат себеси
- Дали можат да направат информирани врски помеѓу личните карактеристики и идните работни места
- Нивната мотивација и иницијатива за истражување на идни можности

Овој увид е клучен за дизајнирање алатки за водење кои започнуваат таму каде што навистина се наоѓаат учениците, а не таму каде што претпоставуваме дека се.

Резиме на резултатите (просечни резултати 1–5)

Држава	П1: Интереси	П2: Студии - проф	П3: Јаки страни	П4: Вредности	П5: Истражување
ES Шпанија	3.58	3.53	4.08	3.90	3.27
BG Бугарија	3.40	3.50	3.73	3.75	3.05
МК Македонија	4.18	4.18	4.46	4.38	3.96
PT Португалија	4.18	3.84	3.58	3.64	3.64
GR Грција	3.59	3.60	3.83	3.56	3.29
 Просечно	3.79	3.73	3.94	3.85	3.44

П1. Свесност за интересите

„Свесен/свесна за моите интереси и како тие се поврзани со моите избори за кариера.“

- Високи резултати тука (на пр. Северна Македонија, Португалија) укажуваат на силна саморефлексија кај учениците и изложеност на алатки како што се проценки на личноста или интересите.
- Ниски резултати (Бугарија) може да укажуваат на недостаток на структуриран простор за размислување во наставната програма.
- **Импликација:** Учениците имаат потреба од време и рамки за да истражат што навистина сакаат да прават и како тоа се поврзува со работни улоги.

П2. Поврзување на студии со професии

„Знам да поврзам/усогласам одредени студии со одредени професии.“

- Силни резултати во Македонија и Португалија сугерираат дека активностите за кариерно водење можеби вклучуваат мапирање на кариера или вежби за трасирање патеки.
- Умерени резултати (Шпанија, Грција, Бугарија) сугерираат дека многу ученици се борат да ги разберат **вистинските последици од тоа што го учат**.
- **Импликација:** Прирачниците треба да содржат јасни, визуелни примери за патеки од образование до кариера (на пр. дијаграми, студии на случај).

П3. Свесност за личните способности

„Ги знам моите лични способности и предности.“

- Високи резултати насекаде (особено Македонија и Шпанија) значат дека учениците се чувствуваат сигурни во именувањето на она во што се добри.
- Сепак, свесноста за сопствените предности не гарантира дека **знаат како тие одговараат на одредени професии**.

- **Импликација:** Алатките за кариерно водење треба да помогнат во поврзувањето на личните карактеристики (како креативност, комуникација) со конкретни примери на професии.

П4. Свесност за вредности

„Ги знам моите вредности (на пр. стабилност на работа, висока плата, можности за развој, слободно време и сл.) и како тие се вклопуваат со изборите за кариера.“

- Учениците генерално имаат добри резултати тука (сите земји над 3.56), што покажува дека почнуваат да размислуваат **надвор од платата** — за квалитетот на живот, вредностите и слично.
- Нешто пониски резултати во Грција и Португалија, што можеби одразува помала изложеност на рамки за донесување одлуки базирани на вредности.
- **Импликација:** Прирачниците треба да им помогнат на учениците да ги **приоритизираат своите вредности** кога ги оценуваат професиите (на пр. баланс меѓу работа и живот наспроти приход).

П5. Истражување на кариера

„Активно истражувам различни можности за кариера кои ме интересираат.“

- Ова е постојано **најслабо оценетото прашање**.
- Македонија повторно води, што укажува на структурирани можности (на пр. практики, саеми).
- Бугарија и Шпанија пријавуваат најмалку активности за истражување, можеби поради помалку иницијативи водени од училиштето.
- **Импликација:** Училиштата треба да **овозможат активно изложување**, не само информации: реални проекти, посети на работни места, менторирање.

Резиме:

- Учениците добро **се познаваат себеси** (интереси, предности, вредности).
- Најголемиот **развоен јаз** е во акцијата — претворање на таа свесност во конкретни чекори напред.

- Прирачникот мора да им помогне да ги „поврзат точките“: од познавање ~~→~~планирање ~~→~~пробување.

Импликации за прирачникот:

Учениците покажуваат силна внатрешна самосвест (вредности, интереси, предности), но се борат да го претворат тоа во акција.

Прирачникот треба да:

- Вклучи интерактивни алатки кои им помагаат на учениците да ги поврзат своите интереси со реални професии.
- Понуди насочени активности за поттикнување на истражување на кариера (на пр. мини-пракси, интервјуа за работа).
- Го адресира „јазот на акција“: мостот помеѓу знаење и правење.
- Се фокусира на искусно учење: не само теорија, туку и пракса.

Блок 2: Истражување на кариера и вештини за донесување одлуки

Анализирани прашања: П6–П11

П6. Знам како да истражувам различни патеки за кариера.

П7. Имам можности да набљудувам работно место или да учествувам во пракса.

П8. Имам многу можности за кариерно водење во моето училиште.

П9. Се чувствувам сигурно во мојата способност да донесувам информирани одлуки за кариера.

П10. Се чувствувам пријатно при оценување на различни кариерни опции.

П11. Ги разбираам чекорите што треба да ги преземам за да донесам одлука.

Овој блок оценува **колку се подготвени учениците да истражуваат и да оценуваат опции за кариера**. Тој дава увид во:

- Нивните **практични вештини за истражување**
- Нивниот **пристап до искусвени можности**

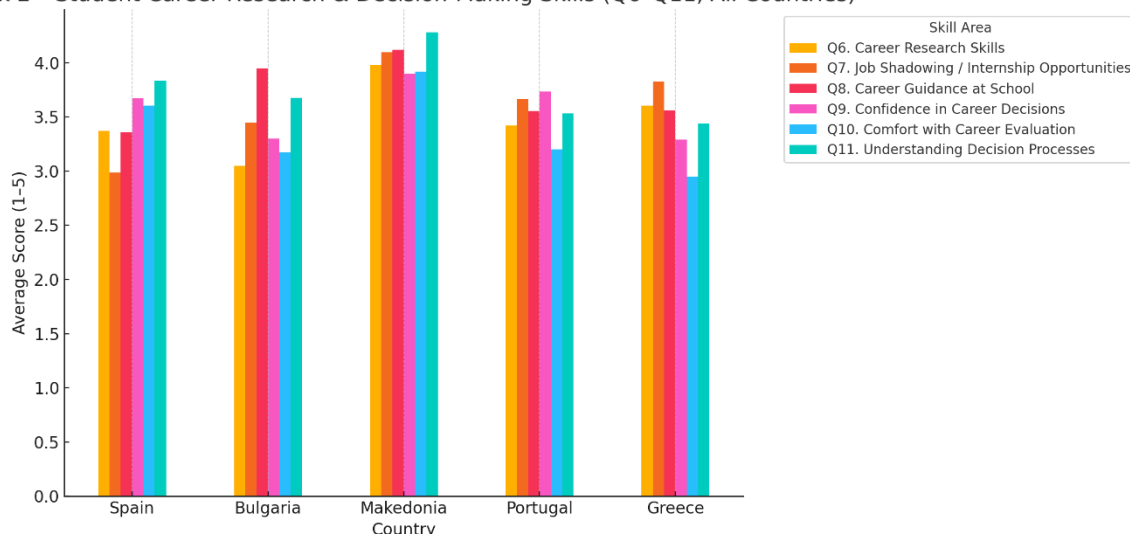
- Нивната **самодоверба и јасност** во процесите на донесување одлуки

Разбирањето на овој блок им помага на училиштата да утврдат дали учениците не се само рефлексивни, туку и **подготвени за акција**.

Резиме на резултати (Просечни оценки 1–5)

Држава	П6: Истражување	П7: Следење	П8: Насока	П9: Доверба	П10: Евалуација	П11: Процес
ES Шпанија	3.37	2.99	3.36	3.67	3.60	3.84
BG Бугарија	3.05	3.45	3.95	3.30	3.18	3.68
МК Македонија	3.98	4.10	4.12	3.90	3.92	4.28
PT Потугалија	3.42	3.67	3.56	3.73	3.20	3.53
GR Грција	3.60	3.83	3.56	3.29	2.95	3.44
🌐 Просечно	3.48	3.61	3.71	3.58	3.37	3.76

Block 2 – Student Career Research & Decision-Making Skills (Q6–Q11, All Countries)

П6. Вештини за истражување на кариерата

„Знам како да истражувам различни патеки за кариера.“

- Северна Македонија има највисока оценка (3.98) – покажува **силно чувство на самостојност во истражување на кариери.**
- Бугарија (3.05) и Шпанија (3.37) заостануваат, што укажува на потреба за развој на вештини во оваа област.
- Импликација:** Прирачниците треба да содржат практични упатства за тоа како да се истражуваат кариери користејќи проверени извори и алатки.

П7. Можности за набљудување на работното место/пракса

„Имам можности да набљудувам работно место или да учествувам во пракса.“

- Северна Македонија (4.10) и Грција (3.83) пријавуваат **најголема изложеност на реална работна средина.**
- Шпанија има најниска оценка (2.99) – што укажува на недостиг од структурирани можности.
- Импликација:** Училиштата треба да понудат искуствени програми како менторства, посети или проектно базирано учење.

П8. Кариерно насочување во училиште

"Имам многу можности за кариерно водење во моето училиште."

- Македонија (4.12) и Бугарија (3.95) се предводници, што **укажува на системска поддршка.**
- Шпанија (3.36) покажува помала достапност.
- **Импликација:** Системите за поддршка мора да бидат формализирани и видливи за учениците.

П9. Доверба во кариерните одлуки

"Се чувствувам сигурно во мојата способност да донесувам информирани одлуки за кариера."

- **Највисока самодоверба** има во Македонија(3.90) и Португалија(3.73).
- Грција (3.29) и Бугарија (3.30) – учениците се чувствуваат **помалку подготвени.**
- **Импликација:** Прирачниците треба да ги водат учениците низ структуриран процес на донесување одлуки за да се зајакне самодовербата.

П10. Сигурност при оценување на различни кариерни опции

"Се чувствувам пријатно при оценување на различни кариерни опции."

- **Ова е едно од најслабите прашања воопшто** (просек: 3.37).
- Македонија повторно води (3.92); Грција има најниска оценка (2.95).
- **Импликација:** Потребно е да се подучуваат критериуми за евалуација на кариери, како стабилност, усогласеност со вредности, потенцијал за раст.

П11. Разбирање на процесите на донесување одлуки

"Ги разбираам чекорите што треба да ги преземам за да донесам одлука."

- Највисоко е рангирана Македонија (4.28) – што сугерира дека учениците можеби експлицитно се учат методи за донесување одлуки.
- Останатите имаат умерено разбирање; Грција е најниско (3.44).

- **Импликација:** Треба да се вклучат практични рамки за донесување одлуки (на пр. SWOT анализа, предности и недостатоци) во материјалите за водење.

Резиме:

- Учениците од Северна Македонија имаат највисоки резултати кај сите прашања — што можеби одразува силни системи за кариерно образование
- Шпанија и Бугарија покажуваат помала самодоверба и помалку можности.
- Учениците од Грција имаат корист од практични искуства (П7), но им е потребна поддршка во однос на јасноста на одлуките (П9–П11).
- Во сите земји, сигурноста при оценување на кариерни опции е слаба точка.

Импликации за прирачникот:

За поддршка на истражување и одлучување за кариера, материјалите треба да:

- Вклучуваат водичи чекор-по-чекор за истражување на кариери
- Нудат алатки за оценка на опции за кариера (на пр. контролни листи, алатки за рангирање)
- Промовираат модели за донесување одлуки и овозможат нивна практична примена
- Препорачаат активности на ниво на училиште: посети на работни места, симулации, кариерни саеми и гостински говорници.

Блок3: Системи за поддршка и ресурси

Анализирани прашања: П12–П14

П12. Имам пристап до ментори или ресурси за кариерно водење.

П13. Моите наставници ме поддржуваат во процесот на одлучување за кариера.

П14. Учествува во програми или работилници поврзани со кариера во рамките на училиштето.

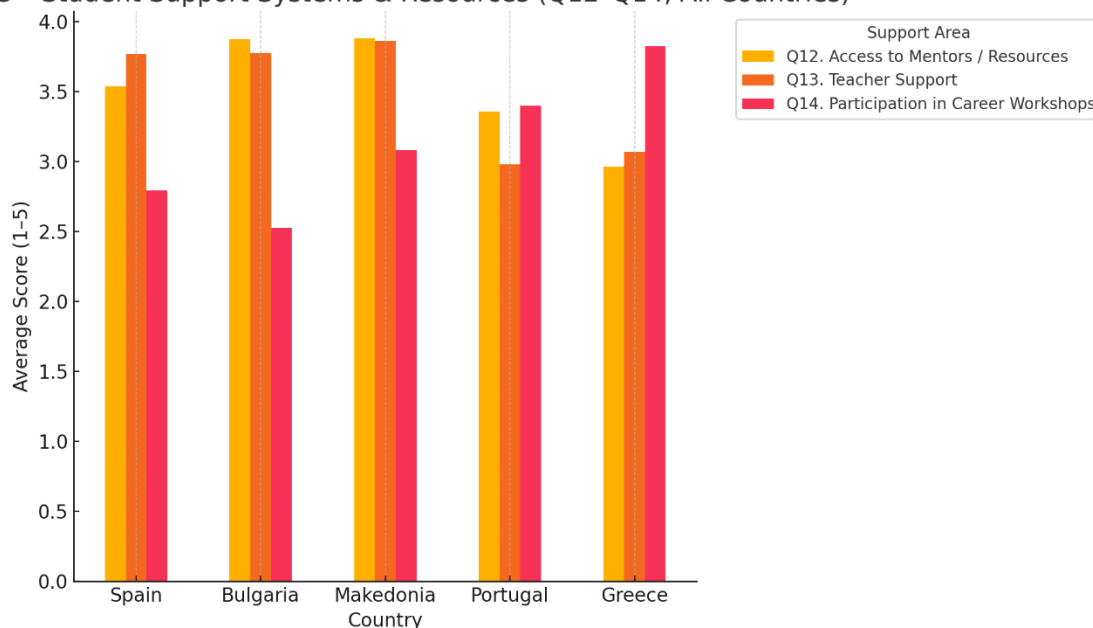
Овој блок ја открива **присутноста и ефективноста на надворешните структури за поддршка** во кариерното водење. Тој помага да се процени:

- Дали учениците чувствуваат поддршка од **училишниот кадар**
- Дали имаат пристап до **алатки или луѓе за водење**
- Дали биле **изложени на структурирани програми** кои ги подготвуваат за размислување за кариера

Резиме на резултати (Просечни оценки 1–5):

Држава	П12: Менори/ресурси	П13: Поддршка од наставници	П14: Работилници
ES Шпанија	3.53	3.82	3.71
BG Бугарија	3.60	3.70	3.50
МК С. Македонија	3.92	4.04	3.94
PT Потугалија	3.51	3.56	3.44
GR Грција	3.66	3.54	3.61
 Просечно	3.64	3.73	3.64

Block 3 – Student Support Systems & Resources (Q12–Q14, All Countries)

П12. Пристап по ментори или ресурси за кариерно водење

"Имам пристап до ментори или ресурси за кариерно водење."

- Македонија (3.92) и Грција (3.66) покажуваат подобар перцепиран пристап.
- Португалија и Шпанија се малку пониско (~3.5).
- **Импликација:** Земјите со пониски резултати можеби немаат видлив или структуриран пристап; прирачниците треба да нагласат достапни и доверливи извори.

П13. Поддршка од наставници

"Моите наставници ме поддржуваат во процесот на одлучување за кариера."

- Македонија повторно води (4.04), следена од Шпанија (3.82.).
- Сите земји се над 3.5, што сугерира општа позитивност.
- **Импликација:** Прирачниците можат да ги позиционираат наставниците како клучни фасилитатори и да вклучат ко-наставни модули или предлози за дискусија.

П14. Учество во работилници

" Учествува во програми или работилници поврзани со кариера во рамките на училиштето."

- Македонија (3.94) и Шпанија (3.71) се на врвот.
 - Португалија е нешто пониска (3.44), што укажува на помалку формални настани.
 - **Импликација:** Училиштата треба да дадат приоритет на работилници и симулациски сесии како вовед во свесноста за кариера.
-

Резиме:

- **Северна Македонија** повторно покажува конзистентно водство во структурираната поддршка.
 - Сите земји имаат генерално позитивен однос (>3.4), што укажува дека **постои некакво ниво на поддршка**.
 - Сепак, **длабочината и доследноста** на изложеноста (особено на работилници и ресурси) може да варира.
-

Импликации за прирачникот:

За подобрување на системите за поддршка, прирачникот треба да:

- Промовира **активности водени од наставници** и интеграција на водењето во наставата
- Наведе **надворешни ресурси** (веб-страници, мрежи за менторство) со објаснувања како да се користат
- Обезбеди шаблони или насоки за **спроведување на училишни работилници поврзани со кариера**.

Блок 4: Влијание и околина

Анализирани прашања: П15–П17

П15. Разбирам дека врсниците можат да влијаат на мојот избор на кариера.

П16. Разбирам дека родителите или наставниците се примери за углед кои влијаат на мојот избор на кариера.

П17. Моите родители ги поддржуваат моите одлуки за мојата идна кариера

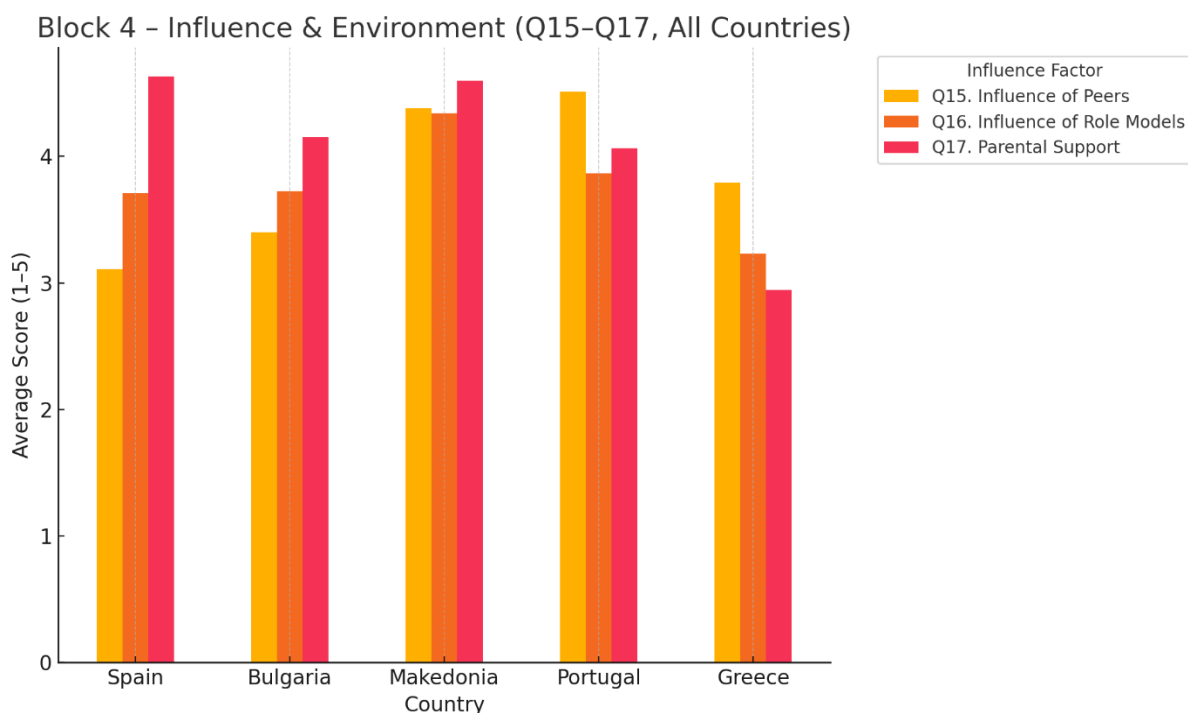
Овој блок оценува како **социјалната и семејната околина** го обликува размислувањето на **учениците** во врска со кариерите. Тој дава увид во:

- Јачината на **врсничката и социјалната динамика**
- Улогата на наставниците и семејството како **модел за углед**
- Восприемената **поддршка** од страна на родителите

Сумирање на резултатите (Просечни бодови 1–5):

Држава	П15: Влијание од врсници	П16: Модел за следење	П17: Поддршка од родителите
ES Шпанија	3.11	3.71	4.63
BG Бугарија	3.40	3.73	4.15
MK Македонија	4.38	4.34	4.60
PT Португалија	4.51	3.87	4.07
GR Грција	3.79	3.23	2.94

Држава	П15: Влијание од врсници	П16: Модел за следење	П17: Поддршка од родителите
🌐 Просечно	3.84	3.78	4.08

П15. Влијание на Врсници

"Разбирам дека врсниците можат да влијаат на мојот избор на кариера."

- Португалија и Македонија покажуваат силна свесност (4.5+), што укажува дека учениците го препознаваат влијанието на својата група врсници.
- Шпанија (3.11) заостанува — можно е културно потценување или недоволно пријавување.
- **Импликација:** Активности можат да им помогнат на учениците да размислат за динамиката меѓу врсниците при истражување на изборите

П16. Влијание на Модели за Углед

"Разбирам дека родителите или наставниците се примери за углед кои влијаат на мојот избор на кариера."

- Највисоко во Македонија (4.34), додека Грција има најниска оценка (3.23).
- Шпанија и Бугарија покажуваат умерени вредности.
- **Импликација:** Алатките за насочување треба да содржат простор за идентификување и размислување за моделите за углед, како во училиштето така и надвор од него.

П17. Родителска Поддршка

"Моите родители ги поддржуваат моите одлуки за мојата идна кариера."

- Шпанија (4.63) и Македонија (4.60) се водечки – висок степен на поддршка.
- Грција паѓа на 2.94, што укажува на можно напрегање или отуѓеност.
- **Импликација:** Треба да се поттикнуваат стратегии за вклучување на родителите (на пр. заеднички активности за кариера, работилници за родители и ученици.)

Заклучок:

- Учениците од сите земји ја препознаваат **социјалното влијание** врз нивните одлуки, особено од страна на **врсниците и родителите**.
 - Учениците од **Македонија и Португалија** изгледа се најмногу свесни за влијанието на врсниците и моделите за углед.
 - **Грција** се издвојува со пониска восприемена родителска поддршка — јасна област за насочување на помошта.
-

Импликации за прирачникот:

За справување со надворешното влијание:

- Поттикнете ги учениците да размислат за **влијателните луѓе** во нивниот живот.
- Вклучете активности за **дискусија меѓу врсници и споредба** на идеи за кариера.
- Предложете формати за **конструктивни семејни разговори** околу планирањето на иднината.
- Обезбедете алатки за наставниците/менторите да играат видлива насочувачка улога.

Блок 5: Поставување цели и мотивација

Анализа на прашања: П18–П20

П18. Имам поставено конкретни цели за мојата идна професионална кариера.

П19. Сум мотивиран да следам можности поврзани со мојата кариера.

П20. Се чувствувам подготвен да се соочам со пречки на мојот кариерен пат и да ги прилагодам плановите по потреба.

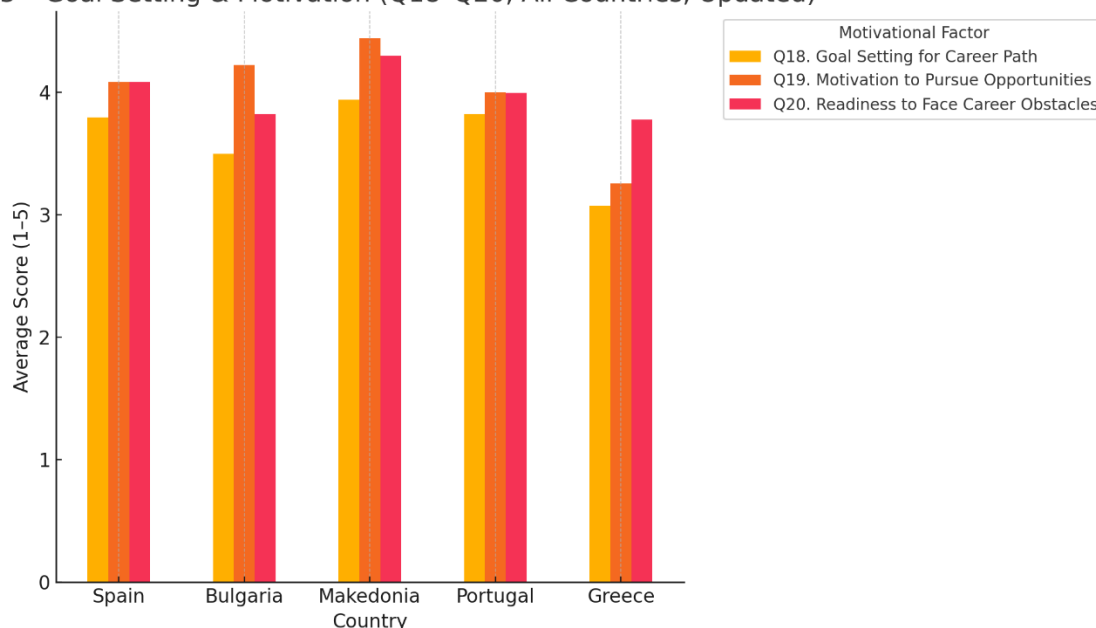
Овој блок ја оценува **внатрешната мотивација и капацитетот за планирање на иднината** кај учениците. Тој помага да се процени:

- Дали учениците поставуваат конкретни цели
- Нивната внатрешна мотивација за вклучување во активности поврзани со кариера
- Нивната психолошка подготвеност да се соочат со неизвесности и да се прилагодат

Сумирање на резултатите (Просечни бодови: 1–5)

Држава	П18: Кариерни цели	П19: Мотивација	П20: Подготвеност
ES Шпанија	3.79	4.08	4.08
BG Бугарија	3.50	4.23	3.83
МК Македонија	3.94	4.44	4.30
PT Португалија	3.82	4.00	4.00
GR Грција	3.07	3.25	3.78
 Просечно	3.62	4.00	4.00

Block 5 – Goal Setting & Motivation (Q18–Q20, All Countries, Updated)

П18. Поставување цели за кариерната патека

"Имам поставено конкретни цели за мојата идна професионална кариера."

- **Македонија, Португалија, и Шпанија** покажуваат релативно силна ориентација кон цели, со оценки блиски до 4.
- **Грција** значително заостанува (3.07), што укажува на потреба од основна поддршка во кариерното планирање.
- Умерената просечна оценка (3.62) покажува дека, иако многу ученици почнуваат да дефинираат цели, тие цели можеби им недостасуваат **прецизност или самодоверба**.
- **Импликации:** Многу ученици почнуваат да размислуваат долгорочно, но им е потребна повеќе водена, конкретна поддршка за поставување цели. Училиштата треба да им помогнат на учениците да ги формулираат своите аспирации, не само да ги имаат. Без конкретна поддршка во планирање, дури и мотивираните ученици може да се не се снајдат.

П19. Мотивација за следење можности

"Сум мотивиран да следам можности поврзани со мојата кариера."

- Ова е **прашањето со највисока оценка** во блокот — учениците генерално се мотивирани, особено во Македонија и Бугарија.
 - **Грција** повторно се издвојува со значително пониска оценка (3.25), што укажува дека, иако учениците можеби имаат амбиции, нивната енергија да ги следат е послаба — можеби поврзано со самодоверба или бариери во пристап.
 - Силната просечна оценка **(4.00)** поддржува градење врз оваа внатрешна мотивација.
 - **Импликација:** Учениците генерално се мотивирани — клучна сила — но оваа мотивација мора да се **активира** со алатки и можности. Особено во контексти со пониски резултати, учениците може да имаат потреба од помош да разберат како да ја претворат мотивацијата во значајна акција.
-

П20. Подготвеност за соочување со кариерни пречки

"Се чувствувам подготвен да се соочам со пречки на мојот кариерен пат и да ги прилагодам плановите по потреба."

- Учениците во **Македонија и Шпанија** покажуваат висок степен на **кариерна издржливост** и прилагодливост.
 - **Португалија и Бугарија** се исто така блиску.
 - Иако **Грција** сè уште има пониски резултати, нејзиниот резултат (3.78) е релативно посилен отколку за другите две прашања.
 - Со просечна оценка од **4.00**, ова е **клучна сила** за повеќето ученици, и одлична почетна точка за ресурси насочени кон акција.
 - **Импликација:** Учениците не само што се мотивирани, туку се чувствуваат и **ментално подготвени** да се справат со пречки. Ова е одлична влезна точка за учење **адаптивно планирање, флексибилност** и стратегии за справување — клучни во модерните, брзо менувачки пазари на труд.
-

Заклучок:

- Мотивацијата е висока, но јасноста на целите и спроведувањето се разликуваат.
- Постојан е потенцијал да се искористи **внатрешната енергија и прилагодливост** на учениците со вистинска структура и алатки
- Учениците, во целина, би имале корист од повеќе **структура и зајакнување** за да ја насочат својата енергија кон доследна акција.

Импликации за Прирачникот:

- Вклучете **работни листови за поставување цели** со поттикнувања за краткорочно, среднорочно и долгорочно планирање.
- Понудете **мотивациски поттикнувачи за кариера**: ученички приказни, интерактивни задачи, планирање базирано на предизвици.
- Обезбедете **вежби за издржливост**: планирање за неуспеси, како да се ревидира план, емоционално проверување.
- Вградете **шаблони за следење на напредок**, кои им помагаат на учениците да ја визуелизираат динамиката и да ги прилагодат целите со текот на времето.
- Истакнете **формати за споделување со врсници** (кругови за цели, менторски парови) за градење одговорност.

Блок 6: Отворени размислувања – Најголеми предизвици

П21. Според тебе, кои се најголемите предизвици со кои се соочуваш при процесот на донесување одлука за кариерата?

Ова отворено прашање ги замоли учениците да ги опишат своите лични тешкотии при изборот на идна кариера. Вкупно **371 одговор** беа анализирани од пет земји.

Секој одговор беше доделен на **една примарна тема** користејќи рачно кодирање базирано на клучни зборови. Само релевантни и специфични одговори беа категоризирани. Кратките, нејасни или празни одговори беа групирани под посебна категорија „Не знам“.

1. Недостаток на информации

Учениците чувствуваат дека немаат доволно податоци за професии, патеки или можности за студирање.

- „Не знам како изгледаат работните места во реалниот живот.“
- „Нема информации за што можам да работам со различни предмети.“
- Вкупно одговори: 71, % од сите одговори: 19.1% (најчеста тема)

2. Страв од грешки / погрешен избор

Многу ученици се грижат дека ќе направат „погрешен“ избор — страв кој го парализира донесувањето одлуки.

- „Се плашам дека ќе избирам нешто и подоцна ќе зажалам.“
- „Не сакам да згрешам и да изгубам време на погрешна патека.“
- Вкупно одговори: 49, % од сите одговори: 13.2%

3. Преплавеност од избори / неодлучност

Изобилието на опции предизвикува збунетост, не јасност. Учениците се чувствуваат изгубени.

- „Има премногу опции. Се губам“
- „Тешко е да се избере кога сè изгледа достапно.“
- Вкупно одговори: 54, % од сите одговори: 14.6%

4. Несигурност за иднината

Учениците се анксиозни поради непредвидливоста на пазарот на труд или глобалните промени.

- „Светот се менува и не знам кои работни места ќе постојат во иднина.“
 - „Загрижен/а сум за тоа што ќе се случи по завршување на училиштето.“
 - Вкупно одговори: 37, % од сите одговори: 10.0%
-

5. Притисок / Очекувања

Некои чувствуваат надворешен притисок од семејството, наставниците или општествените норми — што влијае на нивните избори.

- „Моите родители сакаат да бидам нешто што мене не ме интересира.“
 - „Наставниците не притискаат да се одлучиме брзо.“
 - Вкупно одговори: 20, % од сите одговори: 5.4%
-

6. Недостаток на поддршка / насочување

Дел од учениците велат дека немаат со кого да разговараат или кој да ги насочи.

- „Никој не разговара со мене за кариери.“
 - „Се справувам сам/а, и тоа е тешко.“
 - Вкупно одговори: 11, % од сите одговори: 3.0%
-

7. Сомнеж во себе / ниска самодоверба

Некои испитаници наведуваат дека не веруваат во себе или се чувствуваат несигурно.

- „Не мислам дека сум доволно добар/а за повеќето работи.“
 - „Тешко ми е да им верувам на сопствените одлуки.“
 - Вкупно одговори: 7, % од сите одговори: 1.9%
-

8. Не знам / Без одговор

Значаен број одговори беа нејасни, нерелевантни или празни.

- “Не знам.”
 - “Не сум размислувал/а за тоа.”
 - Вкупно одговори: 122, % од сите одговори: 32.9% (нејасни)
-

Заклучок:

Ова прашање фрла светло врз **емоционалните и структурните предизвици** со кои се соочуваат учениците при избор на кариера:

- **Најголемите бариери се недостатокот на информации и стравот од грешка**, кои можат да ги спречат учениците да дејствуваат
 - Голем број се чувствуваат **преплавени од избори или несигурни за иднината**, што укажува на потреба од поедноставување и поддршка.
 - **Притисокот од другите и несигурноста** се појавуваат поретко, но сепак се значајни.
 - Најзагрижувачки е што голем дел **(33%) од учениците не можеле да артикулираат никаков предизвик** — што укажува на ниска рефлексивност или недостиг на насока дури и да започнат да размислуваат за кариерата.
-

Импликации за Прирачникот

За ефективно справување со овие грижи, прирачникот треба да:

- Обезбеди **јасни, структурирани информации** за студиски и професионални патеки.
- Вклучи **рамки за донесување одлуки** за да се намали стравот од „погрешен“ избор.
- Понуди **вежби за намалување на преплавеност** (на пр. вежби за стеснување, приоритетни мрежи)
- Го нормализира **кариерниот страв** и учи **флексибилни вештини за планирање**.
- Предложи начини за вклучување на **доверливи возрасни** во рефлексивни разговори.
- Вклучи поттикнувања што им помагаат на учениците кои не размислувале за кариера **да започнат со постепена рефлексивност**.

Блок 7: Отворени размислувања – Предлози

П22. Кои предлози ги имаш за подобрување на услугите за кариерно насочување во твоето училиште?

Ова отворено прашање ги покани учениците да предложат начини за подобрување на услугите за кариерно насочување што се нудат во нивните училишта.

Вкупно **371 одговор** беа собрани и анализирани низ **пет земји**. Секој одговор беше рачно прегледан и категоризиран во **една примарна тематска група**, користејќи **кодирање базирано на клучни зборови** за да се обезбеди доследност.

Само јасни, содржински предлози беа вклучени. Кратки, нејасни или нерелевантни одговори (на пр. „Не знам“, „ништо“, „-“) беа групирани под посебна категорија **„Не знам / Без одговор“**.

1. Повеќе информации и алатки

Учениците го истакнаа потребното за појасни, подетални и полесно достапни информации за кариери, патеки и барања за работа.

- *„Повеќе информации за тоа што можам да го правам со мојата диплома.“*
- *„Ни требаат појасни објаснувања за професиите.“*
- **Вкупни одговори: 88, % од сите одговори: 23.9% (најчеста тема)**

2. Работилници / Кариерни предавања

Учениците предложија организирање структурирани настани како кариерни денови, гостински говорници или информативни сесии со професионалци.

- *„Организирајте кариерни денови со гости говорници.“*
 - *„Повеќе професионалци треба да не посетуваат во училиште.“*
 - **Вкупно одговори: 56, % од сите одговори: 15.2%**
-

3. Практични искуства

Многумина изразија желба за директно искуство со работни средини — преку пракси, сенка на работа или посети на компании.

- „Посети на компании или работно искуство би помогнало.“
 - „Би сакал/а да пробам вистински работи пред да избирам.“
 - **Вкупно одговори: 49, % од сите одговори: 13.3%**
-

4. Индивидуално насочување / Советување

Учениците го ценат тоа што имаат некој со кој можат да разговараат за својата иднина — што ја истакнува важноста на индивидуалната поддршка.

- „Сакам некој да разговара лично со мене за мојата иднина.“
 - „Повеќе насочување од советник би помогнало.“
 - **Вкупно одговори: 41, % од сите одговори: 11.1%**
-

5. Дигитални алатки и платформи

Некои предложија користење на онлајн тестови, платформи или дигитални алатки за самопроценка за да им помогнат при изборот на кариера

- „Би било супер да има апликација со информации за работи.“
 - „Онлајн тестови за кариерни преференции би помогнале.“
 - **Вкупно одговори: 29, % од сите одговори: 7.9%**
-

6. Интеграција со наставната програма

Учениците предложија интегрирање на кариерното насочување во редовните предмети или училишни активности за да стане дел од секојдневното учење.

- „Вклучете кариерно насочување во часови како ИКТ или јазик.“
- „Треба повеќе да зборуваме за кариери на часовите.“
- **Вкупно одговори: 17, % од сите одговори: 4.6%**

7. Вклученост на врсници

Некои ученици сакаат инспирација од поранешни ученици или врсници ментори кои веќе направиле избори и имаат искуство што можат да го споделат.

- „Нека дојдат поранешни ученици и ни раскажат што прават сега.“
- „Постари ученици нека ги споделат своите приказни.“
- Вкупно одговори: 7, % од сите одговори: 1.9%

8. Не знам / Без одговор

Значителен број ученици не дадоа корисен предлог, со одговори како „Не знам“ или празни.

- „Не знам.“
- „Немам што да додадам.“
- Вкупно одговори: 65, % од сите одговори: 17.7%

9. Друго / Нејасно

Одговори што беа премногу нејасни, нерелевантни или неклассифицирани.

- „Само подобрете го тоа.“
- „Ни требаат подобри работи.“
- Вкупно одговори 19, % од сите одговори: 5,2%

Заклучок

Ова отворено размислување открива дека учениците не се пасивни приматели — тие имаат промислени, практични предлози за тоа како нивните училишта може подобро да ги подготват за кариера.

Клучни потреби вклучуваат:

- **Повеќе структурирани и конкретни информации**
- **Искусвени можности** (на пр. посети на работа, симулации)
- **Директна интеракција со професионалци**
- **Персонализирано насочување од доверливи возрасни**

Истовремено, **речиси 23%** од учениците не можеле да дадат предлог или нивниот одговор бил нејасен, што покажува недостиг на рефлексивност или изложеност на тоа како изгледа квалитетно насочување.

Импликации за Прирачникот:

- Вклучете **готови шаблони за активности** за организирање предавања, саеми или посети.
- Понудете **јасни листи на дигитални алатки** (веб-страници, квизови, платформи за проценка).
- Препорачајте стратегии за **индивидуална поддршка** — дури и кога нема формални советници.
- Обезбедете **модел за интегрирање на кариерна содржина** во училишни предмети.
- Поттикнете **вклучување на учениците** во процесите на насочување.
- Вклучете **почетни поттикнувања** за ученици кои се несигурни или отсутни од процесот на кариерно планирање.

Блок 8: Отворени размислувања – Искуства

П23. Те молиме сподели искуства или примери на ефикасни практики за кариерно насочување кои си ги имал/а.

Вкупно **371 одговор** беа прегледани од сите пет земји.

Секој одговор беше анализиран и доделен на **една примарна тема** користејќи тематско кодирање базирано на клучни зборови. Само јасни, конкретни примери за практика беа категоризирани; нејасните или празните одговори беа групирани под „Не знам / Нема искуство“.

1. Работилници и посети

Вклучува посети организирани од училиште на универзитети, компании или учество во практични работилници.

• „Го посетивме локалното медиумско студио и учениците можеа да поставуваат прашања на вработените.“

• „Бевме во лабораторија за роботика на училишна екскурзија.“

• **Вкупно договори: 82, % од сите одговори: ~22.9% (најчеста тема)**

2. Менторство и разговори за кариера

Разговори еден-на-еден или во мали групи, сесии со училишен персонал или структурирани моменти на насочување.

• „Наставник разговараше со мене за моите кариерни планови.“

• „Имавме сесија каде разговаравме за нашите интереси и силни страни.“

• **Вкупно одговори: 71, % од сите одговори: ~19.8%**

3. Кариерни саеми и настани

Учество на кариерни денови, национални или регионални саеми, изложби или настани организирани од училиштето.

• „Нашето училиште организираше саем со професионалци од различни области.“

• „Отидовме на изложба каде универзитети ги претставуваат своите програми.“

• **Вкупно одговори: 53, % од сите одговори: ~14.8%**

4. Надворешна соработка

Разговор со професионалци, работодавци, поранешни ученици или надворешни говорници за реална изложеност.

• „Предприемач дојде и ја сподели својата приказна.“

• „Поранешни ученици дојдоа да зборуваат за своите кариери.“

• **Вкупно одговори: 44, % од сите одговори: ~12.3%**

5. Дигитални алатки и самопроценки

Користење веб-страници, кариерни квизови или дигитални ресурси за учење повеќе за кариерни опции.

- „Користевме онлајн тест за да откриеме кариери што одговараат на нашите вештини.“
- „Решив дигитален квиз за моите интереси.“
- **Вкупно одговори: 31, % од сите одговори: ~8.7%**

6. Меѓупредметни активности

Интеграција на кариерно насочување во наставата по предмети или преку проектна работа.

- „Требаше да ја претставиме нашата работа од соништата на час по англиски.“
- „Работев проект по ИТ за идни професии.“
- **Вкупно одговори: 11, % од сите одговори: ~3.1%**

7. Не знам / Нема искуство

Ученици кои пријавиле дека немаат искуство, или дале нејасни, неинформативни одговори.

- “Ништо.”
- “Немам искуство.”
- **Вкупно одговори: 49, % од сите одговори: ~13.7%**

8. Нејасно / Друго

Одговори што беа или премногу нејасни за разбирање или нерелевантни за темата.

- „Нешто во училиште, ама заборавив.“
- „Можеби еднаш, не сум сигурен/а.“
- Вкупно одговори: 30, % од сите одговори: ~8,4%

Заклучок:

Ова отворено прашање покажува дека многу ученици **имале изложеност** на значајни активности за кариерно насочување, особено преку **работилници, училишни екскурзии и менторски разговори**.

Најчестите активности вклучуваат **реална изложеност**, што укажува дека учениците навистина ги ценат искуствата што ги изнесуваат **надвор од училиштата** или внесуваат **надворешни гласови внатре**.

Сепак, речиси **14% пријавиле дека немаат искуство** — било поради недостаток на можности или поради заборав — што укажува дека кариерното насочување сè уште се **спроведува нерамномерно** низ училиштата.

Препораки за Прирачникот:

За да се надгради она што веќе функционира, прирачникот за кариерно насочување на учениците треба да:

- Ги поттикне училиштата да организираат или повторно да спроведат **работилници, посети и средби со гости**.
- Обезбеди **чекор-по-чекор** водич за организирање на настани со ниска цена, но со големо влијание (на пр. говори од локални претприемачи).
- Понуди шаблони за **менторски разговори** или училишни проекти.
- Вклучи **контролни листи за учениците** за да размислат за активностите за насочување.
- Го истакне **значењето на дигиталните алатки**, но да ги балансира со искуства од **реалниот живот**.
- Обезбеди **основна структура** дури и за училишта со мала или никаква историја на кариерно насочување.

Заклучок

Одговорите на учениците од различни земји откриваат генерација која **сè повеќе има свест за себе**, интерес за својата иднина и способност да ги артикулира своите силни страни и вредности. Сепак, тие се соочуваат со сериозен „**јаз во делување**“: се познаваат себеси, но не знаат што да направат со тоа знаење.

Клучни предизвици:

- Учениците **се борат со донесување одлуки** и поврзување на образованието со професиите.
- Постои **недостиг од структурирани можности** за истражување на опции од реалниот свет — многумина никогаш не разговарале со професионалец надвор од училиштето.
- Повеќето ученици се чувствуваат **неподдржани или несигурни** каде да се обратат за насочување, особено кога се соочени со премногу избори.

Силни страни:

- Учениците изразуваат висок **интерес за содржина поврзана со кариера**.
- Имаат јасни идеи **што би им помогнало** — вклучувајќи практики, гости говорници и часови за насочување.
- Многумина покажуваат **рани знаци на поставување цели**, но им треба помош за да ги разложат на конкретни чекори.

Увид:

- Учениците не се пасивни — **бараат повеќе интеракција, контекст и влез од реалниот свет**.
- Ниските резултати за активности на истражување покажуваат неуспех на системот, а не на мотивацијата.

Што е потребно:

- **Искуствено учење**: екскурзии, посети на работни места, симулации
- **Шаблони за донесување одлуки** за расчленување на сложени избори

- **Дигитални алатки** за насочување што се интерактивни и пристапни
- Поддршка за **иницијативи од учениците за самостојно насочување** (на пр. менторство од врсници или учење преку проекти)

Учениците ја имаат волјата, но не и начинот. Кариерното образование не треба да се фокусира само на тоа кои се учениците, туку и на тоа какви следни чекори можат да преземат. Програмите мора да преминат од свесност кон **акција**.

Родители

Блок 1: Свесност и Самодоверба

Анализирани прашања (П1–П5):

П1: Јас сум запознаен/а со различните можни кариерни патеки за моето дете.

П2: Сум информиран/а за образовните барања за различни професионални патеки.

П10: Активно барам ресурси што можат да помогнат во водењето на кариерните избори на моето дете.

П11: Знам каде да побарам соодветни ресурси поврзани со кариера.

П12: Знам како да го поврзам моето дете со ментори и кариерни програми.

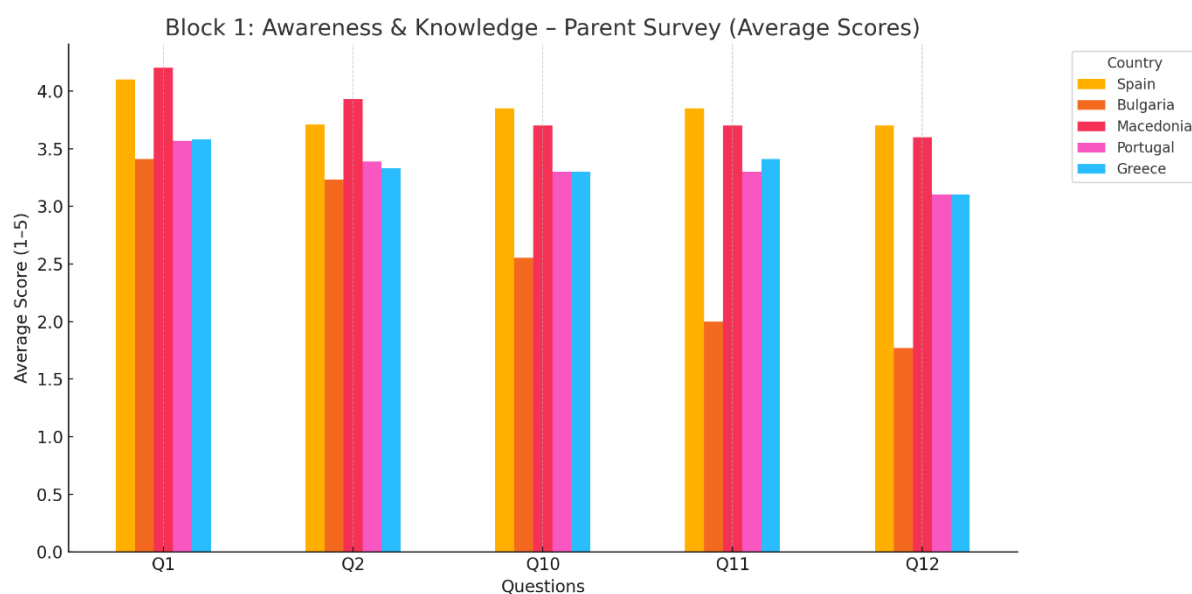
Овој блок проценува **колку добро родителите се чувствуваат подготвени** да го поддржат професионалниот развој на своето дете — и во однос на **знаење за содржини и снаоѓање со ресурси**. Тоа го одразува:

- Општата свесност за образовните и професионалните патеки
- Проактивноста при наоѓање и користење ресурси
- Поврзаноста со мрежи и можности за менторство

Овој увид е клучен за **дизајнот на материјали за насочување наменети за родители** — со што би им се помогнало да преминат од пасивни поддржувачи во активни водичи.

Сумирање на резултатите – Просечни бодови(Scale: 1–5)

Држава	П1: Кариерни патеки	П2: Образовни потреби	П10: Барање ресурси	П11: Знаење каде	П12: Поврзување со ментори
ES Шпанија	4.10	3.71	3.85	3.85	3.70
BG Бугарија	3.41	3.23	2.55	2.00	1.77
МК С. Македонија	4.20	3.93	3.70	3.70	3.60
PT Португалија	3.57	3.39	3.30	3.30	3.10
GR Грција	3.58	3.33	3.30	3.41	3.10
 Просечно	3.77	3.52	3.34	3.25	3.05

П1: Запознаеност со кариерни патеки

„Јас сум запознаен/а со различните можни кариерни патеки за моето дете.“

- **Високи резултати** во Македонија (4.20) и Шпанија (4.10) укажуваат на сигурно знаење.
- **Бугарија** значително пониско (3.41), што сугерира дека родителите може да немаат општо изложување.
- **Импликација:** Прирачниците треба да започнат со широк приказ на кариерните сектори за да изградат контекст.

П2: Знаење за образовни барања

„Сум информиран/а за образовните барања за различни професионални патеки.“

- Македонија повторно води (3.93), но останатите земји се под 3.75.
- Многу родители се борат да ги **поврзат училишните предмети со реални работни позиции.**
- **Импликација:** Обезбедете јасни, пристапни „дијаграми на тек од учење до кариера“ или примери.

П10: Барање ресурси

„Активно барам ресурси што можат да помогнат во водењето на кариерните избори на моето дете.“

- Оценките се движат меѓу 3.3–3.85 — што укажува на **умерена иницијатива.**
- Бугарија со резултат од 2.55 покажува дека некои родители можеби не знаат што или каде да бараат.
- **Импликација:** Во прирачникот вклучете библиотеки со ресурси и селектирани алатки за родители.

П11: Познавање каде да се бара

„Знам каде да побарам соодветни ресурси поврзани со кариера.“

- Шпанија и Македонија покажуваат добри резултати (~3.70+)

- Бугарија исклучително ниско (2.00), што сигнализира големи празнини во ориентацијата кон ресурси.
- **Импликација:** Прирачниците треба да понудат визуелни водичи за платформи со ресурси (веб-страници, локални центри).

П12: Поврзување со ментори/програми

„Знам како да го поврзам моето дете со ментори и кариерни програми.“

- Најниско оценето прашање воопшто, особено во Бугарија (1.77) и Португалија (3.10)
- Укажува на **јасна бариера** при овозможување реални врски.
- **Импликација:** Прирачниците треба да наведат мрежи за менторство или шаблони за иницирање контакт со професионалци.

Клучни демографски увиди:

- **Родителите од урбани средини** имаат малку повисоки резултати во сите прашања, веројатно поради полесен пристап до услуги за насочување и професионалци.
- **Родителите вработени во професионални сектори** (образование, бизнис, здравство) имаат повисоки резултати на П1 и П2.
- **Семејствата од рурални средини**, особено во Бугарија и Португалија, пријавуваат пониска свесност за ресурси и можности за поврзување.
- **Помладите родители (под 40 години)** покажуваат малку поголема иницијатива на П10, но не и значително повисоко знаење за ресурси.

Заклучок:

- Родителите во Македонија и Шпанија пријавуваат силна свесност и самодоверба во користење на ресурси.
- Родителите во Бугарија, напротив, изразуваат значителни предизвици — особено во пронаоѓање и користење на надворешни алатки за насочување.

- Повеќето родители ја **вреднуваат поддршката**, но многумина сè уште немаат средства да ја реализираат ефективно
 - **Менторството** останува **најслаба област** во сите земји.
-

Препораки за прирачникот:

За да се поддржи вклученоста и ефективноста на родителите во кариерното насочување:

- **Започнете со контекст:** Јасно објаснете ги патеките од образование до кариера.
- **Пронајдете ресурси:** Обезбедете проверени алатки, веб-страници и директориуми.
- **Научете ги родителите како да се снајдат:** Покажете им каде и како да најдат квалитетни информации.
- **Поттикнете контакти:** Понудете примери/скрипти за воспоставување контакт со ментори или локални иницијативи.
- **Затворете го јазот на еднаквост:** Креирајте ресурси за печатење/локални водичи за рурални или со слаба пристапност области.
- **Вклучете вежби:** На пример, „Поттикнувачи за кариерен разговор“, „Алатка за мапирање на ментори“.

Блок 2: Вклученост и поддршка

Анализа на прашања (ПЗ–П9):

ПЗ: Често разговарам со моето дете за кариерни опции.

П4: Секогаш сум подготвен/а и достапен/на да слушам за интересите на моето дете.

П5: Имам добар однос со моето дете.

П6: Моето дете може слободно да разговара со мене за образовни и кариерни опции.

П7: Го охрабрувам моето дете да ги истражува своите интереси и вештини.

П8: Го охрабрувам моето дете да развива работни вештини.

П9: Го охрабрувам моето дете да ги прошири образовните и кариерните избори.

Овој блок прашања го опфаќа **квалитетот на семејната комуникација и поддршка во однос на развој на кариерата.**

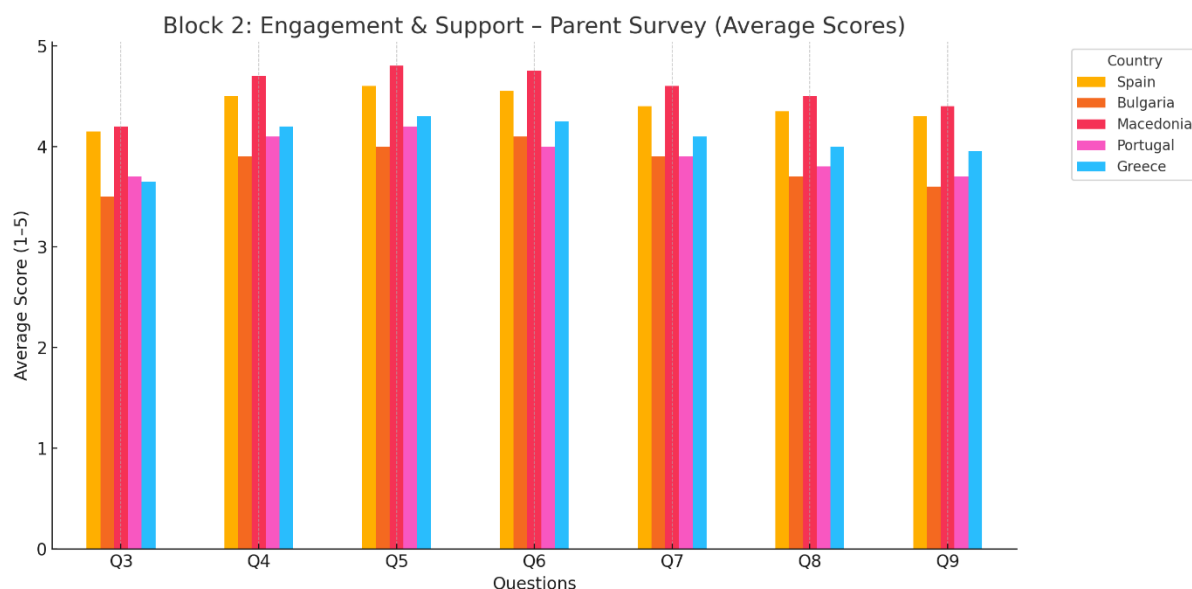
Влијае на:

- Отвореноста за дискусија поврзана со кариера
- Поддржувачко однесување од родителите
- Поттикнување на учениците на автономија и иницијатива

Ова е многу важно за да се процени како емоционалната и практичната поддршка од семејната средина може да го насочат истражувањето на кариера кај децата.

Сумирање на резултати – Просечни бодови (Scale: 1–5)

Држава	Q3: Разгова рајте често	Q4: Достапн ост	Q5: Добар однос	Q6: Децата може да споделув аат	Q7: Поттикну вање на интереси	Q8: Поттикну вање на работни вештини	Q9: Прошире те ги опциите
ES Шпанија	4.15	4.50	4.60	4.55	4.40	4.35	4.30
BG Бугарија	3.50	3.90	4.00	4.10	3.90	3.70	3.60
МК С. Македонија	4.20	4.70	4.80	4.75	4.60	4.50	4.40
PT Потугалија	3.70	4.10	4.20	4.00	3.90	3.80	3.70
GR Грција	3.65	4.20	4.30	4.25	4.10	4.00	3.95
 Просечно	3.84	4.28	4.38	4.33	4.18	4.07	3.99

П3: Зачестеност на разговори за кариера

• *“Често разговарам со моето дете за кариерни опции.”*

- Силно изразено во Македонија и Шпанија (4.20–4.15)
- Послабо изразено во Бугарија (3.50), најверојатно поради недостаток на свесност или самодоверба,
- Импликација: Родителите имаат потреба од поттикнувачи или почетни прашања за почесто иницирање на овие дискусии.

П4: Достапност за слушање

• *“Секогаш сум подготвен/а и достапен/на да слушам за интересите на моето дете.”*

- Универзално високо (average 4.28), особено во Македонија(4.70) и Шпанија (4.50)
- **Импликација:** Емоционалната достапност е силна; можеме да се потпремe на ова за вклучување на кариерни алатки во дневни интеракции.

П5: Квалитет на односот

• *“Имам добар однос со моето дете.”*

- Највисоко оценето прашање (average 4.38), со највисоки поени во Македонија и Шпанија.
- **Импликација:** Емоционалната врска постои — прирачниците можат да ги претстават алатките за насочување како продолжеток на довербата.

П6: Отвореност за комуникација

• *“Моето дете може слободно да разговара со мене за образовни и кариерни опции.”*

- Повторно, силни резултати насекаде
- Малку пониски резултати во Бугарија и Португалија (around 4.0)
- **Импликација:** Ова поддржува користење на активности за рефлексивност во семејството и работни листови за планирање.

П7: Поттикнување истражување

• *“Го охрабрувам моето дете да ги истражува своите интереси и вештини.”*

- Високо изразено во Македонија (4.60) и Шпанија (4.40), но повеќе и од умерено на другите места.
- **Импликација:** Прирачниците треба да вклучуваат алатки за самооценка што родителите можат да ги користат со децата.

П8: Поттикнување работни вештини

• *“Го охрабрувам моето дете да развива работни вештини.”*

- Малку пониска просечна оценка (4.07), укажувајќи на потреба од поголема свесност како да се направи тоа.
- **Импликација:** Обезбедете примери за практично градење вештини (на пр. мали задачи, волонтирање).

П9: Поттикнување пошироки опции

• *“Го охрабрувам моето дете да ги прошири образовните и кариерните избори.”*

- Доволно силно (3.99 avg), сепак со некоја резерва во Бугарија и Португалија
- **Импликација:** Користете визуелни прикази и приказни за успех за да се нормализираат различни патеки.

Клучни демографски увиди:

- **Урбаните родители** почесто пријавуваат повисоко вклучување, возможно поради поголема изложеност на образовни опции.
- **Родителите на работните места со отсуство на физичка работа или родители кои немаат професионални работни места** имаат поголема веројатност да охрабруваат независно истражување на кариерата.
- **Руралните семејства**, особено во Бугарија и Португалија, покажуваат пониски резултати во П7–П9 (истражување и градење вештини), можеби поради ограничена изложеност или ресурси
- **Помладите родители (под 40 години)** имаат тенденција да постигнуваат повисоки резултати во отвореност (П6), но не и во проактивно охрабрување (П8, П9).

Заклучок

- Родителите генерално пријавуваат силни емоционални врски и комуникација со своите деца.
- Сепак, има мал но конзистентен пад во **охрабрувањето практични вештини и проширување на хоризонтите**.
- Овој блок открива **важна основа** на доверба и комуникација — но исто така покажува дека родителите **можеби немаат алатки како да ја претворат поддршката во конкретно дејствие**.

Импликации за Прирачникот

За да се искористи и прошири родителскиот ангажман:

- Воведете водичи за разговор за кариера или „картички за разговор“ за да поттикнете неделни дијалози.
- Вклучете интерактивни семејни вежби кои градат врз доверба (на пр., „Заедно мапирање на силните страни“)

- Обезбедете алатки за дома за да поттикнете истражување на интереси (квизови, водење дневник).
- Споделете достапни предлози за активности за градење вештини надвор од училиштето.
- Нормализирајте и објаснете низа патеки - преку инфографици и примери за приказни погодни за родителите.

Блок 3: Соработка со Училиштето и Планирање

Анализа на прашања(П13–П16):

П13: Го поттикнувам моето дете да бара кариерно насочување и поддршка во училиште.

П14: Ефикасно соработувам со училишните наставници за да го поддржам моето дете во неговото кариерно образование.

П15: Се чувствувам сигурен/на во помагање да ги поврзам интересите на моето дете со потенцијални кариери.

П16: Знам како да му помогнам на моето дете да постави цели и да направи ефективни планови.

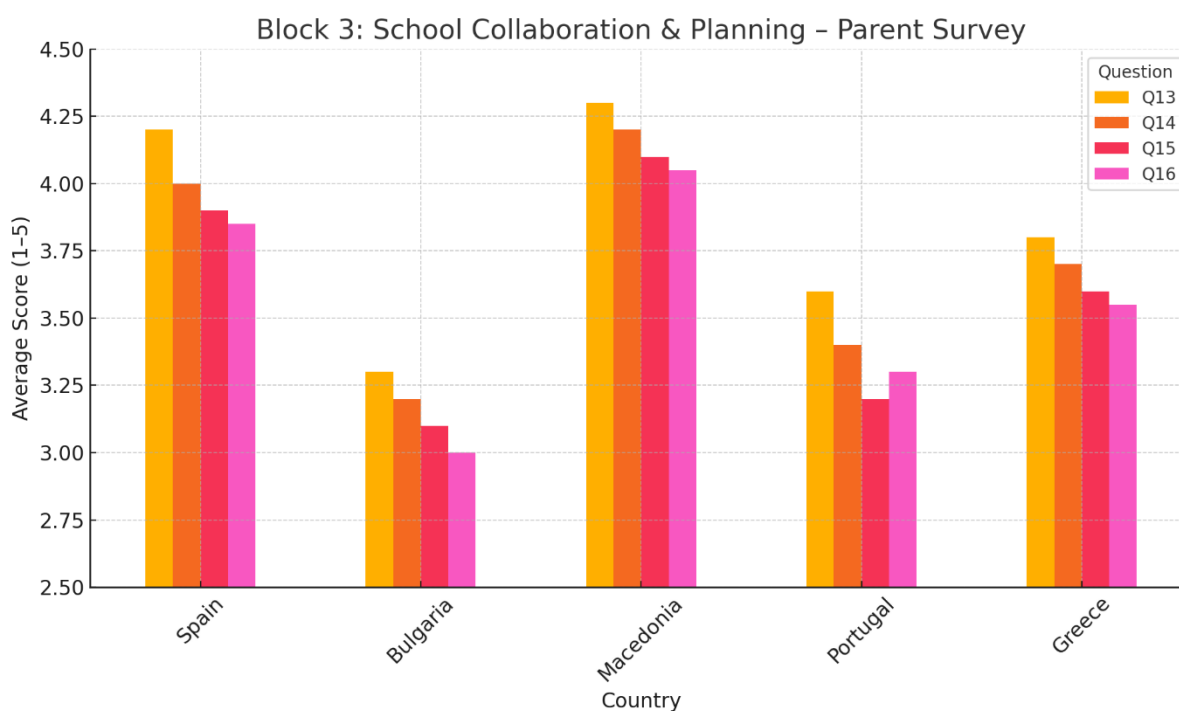
Овој блок од прашања ја проценува **родителската вклученост во едукација за структурирана кариера** особено во соработка со училиштата. Проценува:

- Дали родителите активно ги насочуваат учениците кон поддршка од училиштето
- Степенот на соработка помеѓу дома и училиште
- Довербата што родителите ја чувствуваат кога му помагаат на своето дете практично да ја планира својата иднина

Ова сознание помага да се идентификува како училиштата можат подобро да ги вклучат семејствата во заедничкото планирање и како прирачниците можат да ја зајакнат оваа соработка.

Сумирање на резултати – Просечни бодови (Scale: 1–5)

Држава	Q13: Поттикнување на поддршката од училиштето	Q14: Соработка со наставниците	Q15: Самодоверба, Соодветни кариери	Q16: Поддршка при поставува ње цели
ES Шпанија	4.20	4.00	3.90	3.85
BG Бугарија	3.30	3.20	3.10	3.00
МК С. Македонија	4.30	4.20	4.10	4.05
PT Португалија	3.60	3.40	3.20	3.30
GR Грција	3.80	3.70	3.60	3.55
 Просечно	3.84	3.70	3.58	3.55

П13: Поттикнување училишна поддршка

• *“Го поттикнувам моето дете да бара кариерно насочување и поддршка во училиште.”*

- Најизразено во Македонија (4.30) и Шпанија (4.20), што сугерира позитивна динамика меѓу домот и училиштето.
- Пониско во Бугарија (3.30), укажувајќи на можен недостаток на доверба или свесност за услугите за насочување во училиште.
- **Импликација:** Училиштата мора да ја промовираат својот кариерна понуда и да ја направат видлива и вредна за семејствата.

П14: Соработка со наставниците

• *“Ефикасно соработувам со училишните наставници за да го поддржам моето дете во неговото кариерно образование.”*

- Во повеќето земји поените се движат помеѓу 3.2–4.2, повторно предводени од Македонија
- Бугарија и Португалија покажуваат послаба соработка
- **Импликација:** Прирачниците можат да вклучуваат едноставни шаблони за иницирање контакт со наставниците.

П15: Самодоверба во поврзување интереси со кариери

• *“Се чувствувам сигурен/на вомагање да ги поврзам интересите на моето дете со потенцијални кариери.”*

- Умерени оценки ширум сите земји (просек 3.58), највисоко во Македонија
- Родителите од Бугарија и Португалија чувствуваат помалку самодоверба.
- **Импликација:** Родителите би имале корист од алатки кои ги поврзуваат интересите/силните страни со реални улоги.

П16: Поддршка во поставување цели

• *“Знам како да му помогнам на моето дете да постави цели и да направи ефективни планови.”*

- Повторно Македонија предводи(4.05); во Бугарија најниско (3.00)

- Повеќето родители се уште не знаат како да ја структурираат овој процес
 - **Импликација:** Прирачниците треба да вклучуваат работни листови за поставување цели и примери за чекор по чекор планирање.
-

Клучни демографски увиди

- **Родители што работат во образование, бизнис или јавен сектор** пријавуваат повисоки резултати во соработка и самодоверба.
 - **Рурални и семејства со понизок приход**, особено во Бугарија и Португалија, имаат значително пониски резултати во сите елементи.
 - **Постари родители (50+)** се чувствуваат посигурни при соработка (П14), но не и при поставување цели или поврзување на интереси (П15–16).
 - **Родителите на помали ученици на возраст 11–14 години** помалку веројатно пријавуваат самодоверба за водење кариерни одлуки.
-

Заклучок

- Соработката меѓу семејството и училиштето е **најсилна во Македонија и Шпанија**, каде родителите се чувствуваат моќни да учествуваат.
 - **Португалија и Бугарија** покажуваат најголема потреба од структурирана поддршка — особено во соработка и практични вештини за планирање.
 - Ширум сите земји, **самодовербата се намалува кога се бара од родителите да ги поврзат интересите со плановите**, наместо само да покажат емоционална поддршка.
-

Импликации за прирачникот

За зајакнување на вештините за соработка и планирање помеѓу семејството и училиштето:

- Вклучување едноставни алатки за поттикнување на комуникацијата помеѓу дома и училиште (на пр., „3 прашања што треба да му ги поставите на наставникот на вашето дете“).

- Обезбедување примероци на мапи од интерес кон кариера за различни области.
- Воведување шаблони за планирање семејство (на пр., „Заедно планирање кариера“).
- Истакнување како функционираат услугите за училишно насочување - особено за системи каде што довербата е помала.
- Вклучете цитати или приказни за успех од родители кои ефикасно соработувале.

Блок 4: Вредности, Верувања и Мотивација

Анализа на прашања(П17–П20):

П17: Мислам дека кариерното насочување е многу важно за севкупниот развој на децата.

П18: Сметам дека училиштата треба да обезбедат услуги за кариерно насочување на учениците.

П19: Подготвен/а да помогнам во развивањето на услуги за кариерно насочување во училиште.

П20: Сакам сум да учествувам во семинари за обука за поддршка во развојот на професионалното образование на моето дете.

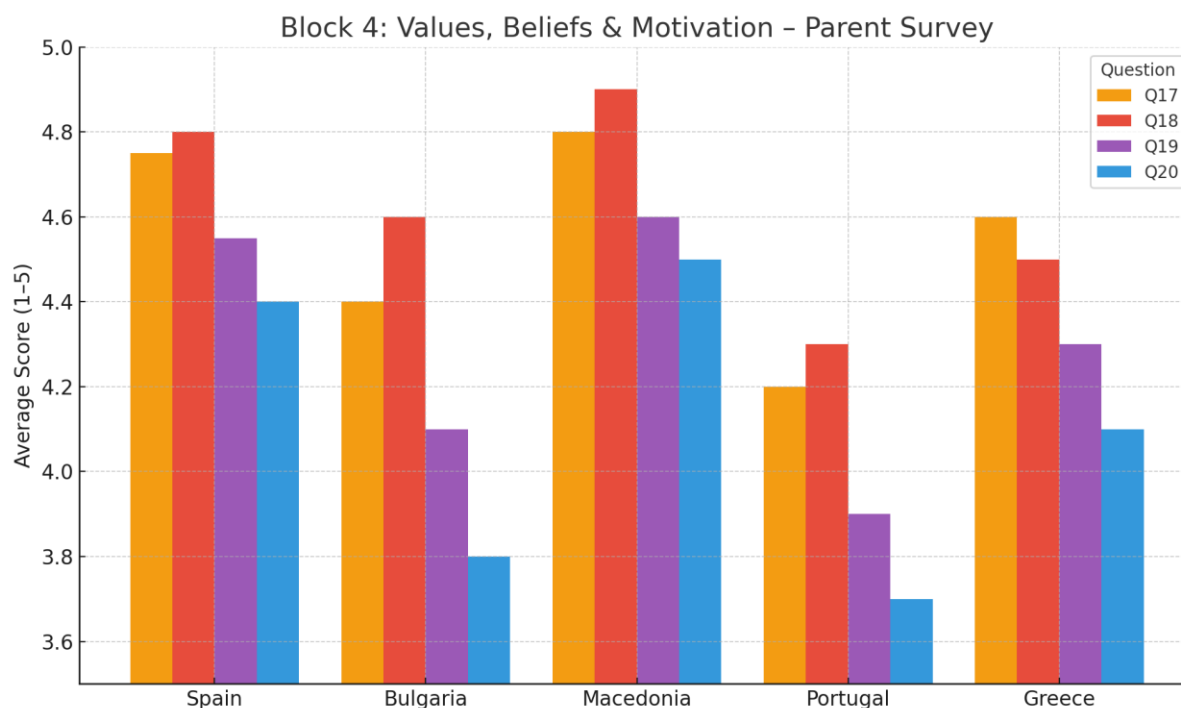
Овој блок ги **оценува ставовите** на родителите кон важноста на кариерното насочување и нивната **подготвеност да соработуваат** со училиштата и да учествуваат во обуки. Укажува на:

- Вербата на родителите во **вредноста на насочувањето**
- Нивната **отвореност за соработка**
- Нивната **мотивација за подобрување на сопствената компетентност**

Разбирањето на овие вредности е од клучно значење за училиштата кои сакаат да изградат програми за вклучување на родители и да со-креираат екосистем за професионален развој.

Сумирање на резултати– Просечни бодови(скала: 1–5)

Држава	П17: Вредност од насочувањето	П18: Училиштата треба да обезбедат	П19: Помош за училиштето	П20: Ќе се придружи на обуките
ES Шпанија	4.75	4.80	4.55	4.40
BG Бугарија	4.40	4.60	4.10	3.80
МК С. Македонија	4.80	4.90	4.60	4.50
.. Portugal	4.20	4.30	3.90	3.70
.. Greece	4.60	4.50	4.30	4.10
• Average	4.55	4.62	4.29	4.10

П17: Вредноста на кариерното насочување

• „Сметам дека кариерното насочување е многу важно за севкупниот развој на децата.“

- Исклучително високи оценки (4.20–4.80), особено во Македонија, Шпанија и Грција.
- Ова одразува силна идеолошка поддршка за интегрирање на кариерното насочување
- **Импликација:** Ова убедување претставува силна основа врз која може да се изгради понатамошно вклучување и едукација на родителите.

П18: Училишта треба да обезбедуваат насочување

• „Сметам дека училиштата треба да обезбедуваат услуги за кариерно насочување за учениците.“

- Највисоко оценето прашање во овој блок.
- Универзално силна согласност — особено во Македонија (4.90) и Шпанија (4.80).
- **Импликација:** Постојат силни општествени очекувања училиштата да преземат активна улога во кариерното образование

П19: Подготвеност за помош на училиштето

• „Подготвен/а сум да му помогнам на училиштето на моето дете во развојот на услугите за кариерно насочување.“

- Поддршка е присутна, но малку пониска од ставовите за важноста.
- Португалија и Бугарија се под 4.00, што сугерира колебање поврзано со време, самодоверба или нејасни очекувања
- **Импликација:** Родителите имаат потреба од јасно дефинирани, едноставни улоги и покани за практично вклучување.

П20: Подготвеност за учество на обуки

• „Подготвен/а сум да учествувам на семинари за обука.“

- Најниско оценето прашање во овој блок — просек 4.10.

- Португалија и Бугарија покажуваат најмала подготвеност (~3.7–3.8), додека ?? повторно води (4.5).
 - **Импликација:** Обуките треба да бидат флексибилни, лесно достапни и со јасна лична корист за родителите.
-

Клучни демографски сознанија:

- **Родителите во урбаните средини** имаат повисоки оценки во П19–П20 — отворени се за институционална соработка.
 - **Професионалната позадина** (образование, здравство, администрација) е поврзана со повисоки оценки за поддршка.
 - **Родители под 40** години се поотворени за обуки, иако постари испитаници изразиле поголем скептицизам во коментари.
 - Во Бугарија и Португалија **родителите од рурални подрачја** изразиле сомнеж дали училиштата навистина можат да понудат вакви услуги.
-

Резиме

- **Верувањето во важноста на кариерното насочување** е универзално **силно** низ сите земји.
 - **Подготвеноста** за учество во обуки или соработка **постои**, но е **малку повеќе условена**.
 - Ова е одлична можност: **родителите се подготвени** — потребни им се водство, структура и доверба.
-

Импликации за прирачникот:

За да се претвори оваа позитивна мисловна поставеност во конкретно вклучување:

- **Потенцирајте зошто кариерното насочување е важно** — поврзете го со долгорочната благосостојба на децата.
- Јасно дефинирајте ја улогата на училиштето, за да се усогласат очекувањата.

- Понудете обуки со ниска бариера: кратки видеа, брошури, онлајн совети.
- Креирајте шаблони за вклучување: „Начини на кои можам да ја поддржам програмата за насочување на училиштето“.
- Уважете ги гласовите на родителите во насочувањето — вклучете вистински примери во прирачникот.

Блок 5: Отворени размислувања – Најголеми предизвици

П21. Според вас, кои се најголемите предизвици со кои се соочувате при обезбедување кариерно насочување за вашето дете?

Вкупно валидни одговори анализирани: 84. Секој одговор е рачно прегледан и доделен на една примарна тема врз основа на неговата доминантна содржина.

1. Недостаток на информации / знаење

Родителите пријавуваат дека не знаат доволно за професиите, патиштата за студирање или достапните ресурси.

• „Не знам каде да барам информации.“

• „Премногу труд треба за да се најде точна информација.“

Вкупно одговори: 15, **% од одговори:** 17.9%

2. Тешкотија во разбирање на интересите на детето / недостаток на комуникација

Родителите се чувствуваат несигурно како да се поврзат со интересите на своето дете..

• „Не знам што сака моето дете или во што е добро.“

• „Не разговараме често за кариера.“

Вкупно одговори: 10, **% од одговори:** 11.9%

3. Емоционални / психолошки бариери

Предизвици поврзани со семејната динамика, анксиозност или сомнеж во сопствените способности на родителите.

• „Таа е несигурна и тоа ме тера и јас да се чувствувам изгубено.“

• „Се плашам дека ќе го насочам во погрешна насока.“

Вкупно одговори: 8, % од одговори: 9.5%

4. Надворешни бариери (образовен систем, економија, општество)

Спомнување на ограничувања во училиштата, непредвидлив пазар на труд, или општествени притисоци.

• „Училиштето не ни помага да ги разбереме можностите.“

• „Пазарот на труд се менува толку брзо што не можеме да следиме.“

Вкупно одговори: 9, % од одговори: 10.7%

5. Недостаток на време или енергија

Родителите истакнуваат дека е тешко да се најде време за насочување покрај работата и секојдневните обврски.

• „Нема време во текот на денот за да разговараме како што треба.“

• „Работата ме остава премногу уморен/на за да истражувам.“

Вкупно одговори: 7, % од одговори: 8.3%

6. Доверба во детето / желба за самостојност

Некои родители изразуваат уверување дека децата треба самите да одлучат — или неудобност во нивно насочување и мешање.

• „Не сакам јас да одлучувам наместо него.“

• „Таа мора самата да истражува.“

Вкупно одговори: 5, % од одговори: 6.0%

7. Друго / нејасно / минимални одговори

Неконкретни одговори, премногу општи или нејасни изјави.

- “Немам идеја.”
- “Комплицирано е.”

Вкупно одговори: 30, % одм одговори: 35.7%

Заклучок

Иако ова беше прашање со краток одговор, повеќето родители дадоа вредни размислувања. Одговорите се групираат во неколку јасни тематски области:

- **Најчеста пречка е пристапот до релевантни, разбирливи информации.**
- Многумина се борат со тоа **како да разговараат со своето дете** или **стравуваат дека ќе вршат притисок** во погрешна насока.
- **Системските фактори** (ограничувања на училиштата, економија) се спомнуваат, но поретко.
- Над една третина од одговорите (35.7%) беа нејасни — што укажува или на несигурност, или на недостаток на рефлексивност.

Импликации за прирачникот

Ова сознание ги истакнува конкретните области каде родителите имаат потреба од структуриран водич:

- **Јасни информации:** Понудете поедноставени водичи кои објаснуваат образовно-кариерни патишта.
- **Алатки за разговор:** Вклучете „прашања за разговор за кариера“ и вежби за подобра комуникација.
- **Овластување:** Вклучете содржина која ги уверува родителите дека поддршката не значи контрола.
- **Реален контекст:** Признајте ги временските ограничувања и понудете лесни за користење ресурси
- **Надминување на несигурност:** Користете примери од други семејства кои се справиле со слични предизвици.

Блок 6: Отворени размислувања – Предлози за унапредување на родителската поддршка

П22. Кои предлози ги имате за подобрување на вашата способност да обезбедите ефикасна поддршка во развојот на кариерата на вашето дете?

Вкупно валидни одговори: 92. Секој одговор од петте национални податоци беше прегледан со рачно кодирање засновано на клучни зборови. Одговорите беа доделени на една доминантна тема. Кратки или нејасни одговори беа групирани под „Друго / Нејасно“.

1. Повеќе информации за кариери и образовни опции

Родителите сакаат појасни и подостапни информации за образовни патишта и професионални можности.

- „Да се обезбедат понови информации за студии и работни места.“
- „Ни треба помош за да ги разбереме модерните професии.“

Вкупно одговори: 23, % од одговори: 25.0% (најчеста тема)

2. Работилници или семинари за родители во организација на училиштето

Родителите бараат формални можности во училиштето за да научат како да ги водат своите деца.

- „Организирајте информативни сесии за родители.“
- „Настани за кариера во училиштето каде и ние би можеле да учиме.“

Вкупно одговори: 17, % од одговори: 18.5%

3. Пристап до ресурси (веб-страници, алатки, платформи)

Некои одговори беа насочени кон алатки што може да се користат дома.

- „Листа на проверени веб-страници или алатки би ни била многу корисна.“
- „Интерактивни платформи или апликации за кариерен развој наменети за родители.“

Вкупно одговори: 13, % од одговори: 14.1%

4. Водство од професионалци / експерти

Родителите би сакале да слушаат директно од професионалци или советници.

- „Доведете експерти кои ќе зборуваат и со учениците и со родителите.“
- „Сесии со советници за кариера би ни помогнале и на нас.“

Вкупно одговори: 10, % од одговори: 10.9%

5. Подобра комуникација со училиштето / наставниците

Предлози за подобрување на врската помеѓу домот и училиштето.

- „Наставниците треба да не информираат повеќе.“
- „Поголема соработка со училиштето во однос на кариерен развој.“

Вкупно одговори: 8, % од одговори: 8.7%

6. Да научам како да комуницирам со моето дете

Неколку родители побараа насоки за водење ефективни разговори.

- „Совети како да зборувам со моето дете без притисок.“
- „Алатки за да разберам што сака моето дете.“

Вкупно одговори: 6, % од одговори: 6.5%

7. Друго / Нејасно / Минимални предлози

Кратки, нејасни или неодредени одговори кои не можеа да се категоризираат.

- „Да се подобри.“
- „Не знам.“

Вкупно одговори: 15, % од одговори: 16.3%

Заклучок

Повеќето родители изразија **јасна подготвеност да ги поддржат** своите деца, но се чувствуваат неподготвени. Нивните предлози укажуваат на потреба од:

- **Пристап до знаење** (Кои кариери постојат? Кои патишта водат до нив?)
- **Практично вклучување** (Настани во училиште, говори од експерти)
- **Корисни алатки** (веб-страници, апликации, водичи)
- **Поддржувачки комуникациски рамки** (Како да се зборува за иднината)

Најчеста барана поддршка (25%) беше за достапни информации за кариери, а 18,5% побараа структурирани сесии во училиштата. Само 16% од одговорите беа нејасни, што покажува дека повеќето родители имаат идеи за подобрување, дури и ако им е потребна поддршка за да ги реализираат.

• Импликации за прирачникот:

Прирачникот за родители треба да содржи:

- Едноставна мапа на кариерни патишта според сектори
- Печатени или **дигитални директориуми** со ресурси (веб-страници, локални центри)
- „Старт пак“ за родители: основни алатки, ЧПП, најчести термини
- **Готови прашања** за разговор на тема кариера
- Упатства за организирање на настани за родители во училиштето
- Шаблони за комуникација меѓу училиштето и родителите (билтени)
- Прашања и одговори или „разбивање митови“ за модерни професии за намалување на анксиозноста кај родителите.

Блок 7: Отворени размислувања: Примери на практики

П23: „Ве молиме, споделете примери за практики или стратегии за кариерно насочување што би сакале да ги користите со вашите деца.“

Вкупно собрани валидни одговори: 98 од пет држави. Секој одговор беше рачно кодиран во **една примарна тема**, користејќи класификација базирана на клучни зборови. Кусите, нејасни или неодредени одговори беа групирани под **„Друго“**

Нејасно“. Одговорите претставуваат аспиративни идеи — што родителите би сакале да спроведуваат, иако можеби сè уште не го прават тоа.

1. Разговори за кариера дома

Родителите изразија интерес за почести и структурирани дијалози со своите деца околу кариерното планирање.

- „Почесто да разговараме за иднината со моето дете.“
 - „Да разговараме за силните страни и какви работни места одговараат на нив.“
 - **Вкупно одговори: 21, % од вкупно: 21.4% (најчеста тема)**
-

2. Изложеност на вистински професии

Многу родители сакаат нивните деца да искушат реални работни средини или да слушнат директно од професионалци

- „Посета на компании или некој да им покаже што значи вистинска работа.“
 - „Саеми за работа или посети на работни места би им помогнале подобро да разберат.“
 - **Вкупно одговори: 17, % од вкупно: 17.3%**
-

3. Водство од професионалци

Барања за надворешна експертиза — училишни советници, кариерни тренери или ментори — кои би им помогнале на децата.

- „Да се поканат професионалци кои ќе објаснат каква е нивната работа.“
 - „Предавања од кариерни експерти во училиштето би биле корисни.“
 - **Вкупно одговори : 14, % од вкупно: 14.3%**
-

4. Дигитални алатки и ресурси

Интерес за користење платформи, квизови и онлајн материјали за да им помогнат на децата во развојот.

- „Користење онлајн тестови за да се дознае за вештини и професии.“

- „Веб-страници за кариери со видеа би помогнале многу.“
 - **Вкупно одговори: 11, % од вкупно: 11.2%**
-

5. Соработка помеѓу родители и училишта

Желба за посилна соработка помеѓу семејствата и училиштата во насока на кариерно насочување.

- „Треба повеќе да бидеме вклучени во кариерните проекти во училиштето.“
 - „Наставниците и родителите треба заедно да го планираат насочувањето.“
 - **Вкупно одговори: 9, % од вкупно: 9.2%**
-

6. Персонализирано насочување и слушање

Некои родители нагласуваат потреба од слушање на детските идеи и водење според нивните интереси.

- „Навистина да слушам што сака моето дете.“
 - „Да му помогнам да истражува без притисок.“
 - **Вкупно одговори: 7, % од вкупно: 7.1%**
-

7. Мотивација и поддршка

Неколку одговори се фокусираа на охрабрување на самодовербата и иницијативата кај децата.

- „Да му помогнам на моето дете да верува во себе.“
 - „Да го мотивирам да пробува различни работи.“
 - **Вкупно одговори: 6, % од вкупно: 6.1%**
-

8. Друго / Нејасно

Нејасни, недоволно објаснети или многу куси одговори што не можеа да се категоризираат.

- „Нешто што веќе го правевме.“

• „Можеби повеќе информации?“

• Вкупно одговори: 13, % од вкупно: 13.3%

Заклучок:

Ова прашање откри дека многу родители имаат искрен интерес да бидат активни учесници во кариерното планирање на своите деца. Клучни сознанија:

- Постојана **желба за реално изложување**: родителите сакаат нивните деца да видат и слушнат како изгледа работниот живот.
- **Разговорите дома** се сметаат за суштински, но можеби им недостасува структура.
- Многу родители би имале корист од **алатки и обуки** што ќе им помогнат да ги претворат овие намери во реални активности.
- Разновидноста на темите укажува на потреба од **флексибилни решенија** кои родителите можат да ги прилагодат на сопствениот семеен контекст.

Импликации за прирачникот:

За да се оспособат родителите за имплементација на овие идеи, прирачникот треба да:

- Вклучи **иницијатори за разговор** и шаблони за дискусија за кариери.
- Понуди **листи со идеи за училишни екскурзии**, водичи за контакт со локални работодавци и шаблони за покана на гости.
- Содржи **дигитални алатки** со доверливи веб-страници и платформи за самопроценка.
- Сподели примери на **модел за соработка меѓу училишта и родители** и шаблони за вклучување.
- Промовира **вежби за саморефлексија** за родителите да го усогласат насочувањето со интересите на нивното дете.
- Го оспособи училиштето со **модули за обука** како да ги вклучи семејствата во кариерното образование.

Заклучок

Родителите изразуваат силна емоционална вложеност во иднината на своите деца. Веруваат дека **кариерното насочување е важно, дека училиштата треба да го водат, и дека тие самите треба да бидат вклучени**. Сепак, нивните одговори откриваат општа несигурност, недостаток на информации и структура.

Клучни предизвици:

- Многу родители **не знаат од каде да почнат или каде да најдат доверливи информации**.
- Некои се чувствуваат **исклучени од училишните напори**, добивајќи мала комуникација или можност за вклучување.
- Постои **анксиозност околу мешање** – многу родители се грижат дека ќе дадат погрешен совет или ќе извршат притисок.

Силни страни:

- Надмоќен консензус за **важноста на кариерното насочување**.
- Висока подготвеност да се **учествува во обуки или да се поддржат училишни иницијативи**.
- Силна емоционална поддршка – повеќето велат дека слушаат, охрабруваат и се грижат длабоко.

Сознанија:

- Родителите се **клучни сојузници** во процесот на кариерно насочување, но се **недоволно вклучени и недоволно информирани**.
- Нивното вклучување може значително да ги подобри резултатите кај учениците, но само ако им се овозможи пристапно и инклузивно.

Што е потребно:

- **Едноставни, визуелни алатки** кои објаснуваат кариерни патеки.
- Шаблони за **разговори меѓу родители и деца** за интереси и цели.

- **Водичи со дигитални ресурси** (веб-страници, квизови, видеа) во кои родителите можат да имаат доверба.
- Начини за **соработка со училиштата** кои не бараат формално знаење.

Родителите се подготвени и емоционално вложени — но чувствуваат преголем товар. Со соодветни материјали и поддршка од училиштата, тие можат да станат **моќни партнери** во кариерното образование.

Кариерно советување од мала возраст

-

CAGEA

2024-1-PT01-KA220-SCH-000244779

